

6

ભાગીદારની નિવૃત્તિ / મૃત્યુ (Retirement / Death of a Partner)

1. પ્રસ્તાવના	7. અનામતો અને નહિ વહેંચાયેલ નફા-નુકસાનની વહેંચણી
2. ભાગીદારની નિવૃત્તિના સંજોગો	8. નિવૃત્ત થતા ભાગીદારને ચૂકવવાપાત્ર રકમ નક્કી કરવી
3. મહત્વની હિસાબી બાબતો અને હિસાબી અસરો	9. મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારને ચૂકવવાપાત્ર રકમ નક્કી કરવી અને તેના વહીવટકતાને ચૂકવણી કરવી
4. નફા-નુકસાનના નવા પ્રમાણની અને લાભના પ્રમાણની ગણતરી	— સ્વાધ્યાય
5. પાથડીની હિસાબી અસરો	
6. મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન	

1. પ્રસ્તાવના (Introduction)

ભાગીદારનું નિવૃત્ત થવું એટલે પેઢીના ભાગીદાર તરીકે છૂટા થવું. 1932ના ભારતીય ભાગીદારી ધારા અનુસાર પેઢીમાંથી કોઈ ભાગીદાર કોઈ પણ કારણોસર પેઢીમાંથી છૂટો થાય કે મૃત્યુ પામે તો ભાગીદારીનો અંત આવે છે, પરંતુ પેઢીનું વિસર્જન થતું નથી. બાકીના ચાલુ રહેતા ભાગીદારો પેઢી અને તેનો ધંધો ચાલુ રાખી શકે છે. આ માટે પેઢીના ચોપડે ભાગીદારની નિવૃત્તિના હિસાબોની અસરો આપવી જરૂરી બને છે. આ પરિસ્થિતિમાં ભાગીદારીની પુનઃરચના થાય છે.

2. ભાગીદારની નિવૃત્તિના સંજોગો (Circumstances of Retirement of a Partner)

ભાગીદારની નિવૃત્તિના સંજોગોને નીચે પ્રમાણે બે ભાગમાં વહેંચી શકાય :

- (A) ભારતીય ભાગીદારી ધારા અનુસાર
- (B) ભાગીદારની અંગત કારણોસર સ્વૈચ્છિક નિવૃત્તિ

(A) ભારતીય ભાગીદારી ધારા અનુસાર : ભારતીય ભાગીદારી ધારા અનુસાર નીચેના સંજોગોને આધીન કોઈ પણ ભાગીદાર પેઢીમાંથી છૂટો થઈ શકે છે.

- (1) સર્વ-સંમતિથી : કોઈ પણ ભાગીદાર બધા ભાગીદારોની સર્વસંમતિથી પેઢીમાંથી નિવૃત્ત થઈ શકે છે.
  - (2) નોટિસ દ્વારા : ભાગીદાર તેની પેઢીના અન્ય ભાગીદારોને નિવૃત્ત થવાના તેના ઈરાદાની લેખિત નોટિસ આપી પેઢીમાંથી છૂટા થવાનો અધિકાર ધરાવે છે.
  - (3) કરાર દ્વારા : ભાગીદારી કરારની શરતો અનુસાર પણ ભાગીદાર નિવૃત્ત થઈ શકે છે.
  - (4) ભાગીદારની નાદારી : કોઈ પણ ભાગીદાર નાદાર જાહેર થાય ત્યારે તેની નાદારીની તારીખથી તેની ભાગીદારીનો અંત આવે છે.
  - (5) ભાગીદારનું મૃત્યુ થવાથી : ભાગીદારના મૃત્યુને કારણે આપોઆપ તેની ભાગીદારીનો અંત આવે છે.
  - (6) અન્ય ભાગીદારો દ્વારા છૂટો કરવામાં આવે : ભાગીદારી કરારમાં જોગવાઈને આધીન કોઈ ચાલુ ભાગીદારને અન્ય ભાગીદારો કરારની જોગવાઈ અનુસાર છૂટો કરી શકે છે.
- (B) ભાગીદારના અંગત કારણોસર સ્વૈચ્છિક નિવૃત્તિ : કોઈ ભાગીદાર પોતાના અંગત કારણોસર નિવૃત્ત થવાનો નિર્ણય કરી શકે છે. સક્રિય ભાગીદારે જાહેર નોટિસ દ્વારા તેની નિવૃત્તિ અંગેની જાહેરાત કરવી ફરજિયાત છે. નહિતર તેની નિવૃત્તિ પછીની પ્રવૃત્તિ દ્વારા ઉપસ્થિત થતી ત્રાહિત પક્ષ પ્રત્યેની જવાબદારી માટે તે જવાબદાર બને છે.

3. મહત્વની હિસાબી બાબતો અને હિસાબી અસરો (Important Accounting Aspects and Accounting Treatments)

જ્યારે પેઢીના ભાગીદારો પૈકી કોઈ ભાગીદાર નિવૃત્ત થાય કે મૃત્યુ પામે અને બાકીના ભાગીદારો પેઢીનો ધંધો ચાલુ રાખે તો નિવૃત્તિની તારીખે પેઢીના ચોપડે હિસાબોમાં નીચે મુજબની બાબતો ધાનમાં લેવાની રહે છે.

- (1) નફા-નુકસાનના નવા પ્રમાણની અને ચાલુ રહેતા ભાગીદારને મળતા લાભના પ્રમાણની ગણતરી કરવી.
- (2) પાદ્ધતિની રકમ નક્કી કરવી અને તેની જરૂરી હિસાબી અસરો આપવી.
- (3) ભિલકતોનું પુનઃમૂલ્યાંકન અને જવાબદારીઓની પુનઃઆકારણી કરવી.
- (4) એકનિત થયેલ અનામતો અને નહિ વહેંચાયેલ નફા-નુકસાનની બાકીની વહેંચણી કરવી.
- (5) નિવૃત્ત થતા કે મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારને ચૂકવવાપાત્ર રકમ નક્કી કરવી.
- (6) નિવૃત્ત થતા કે મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારને તેની લેણી રકમની ચૂકવણી કરવી.

4. નફા-નુકસાનના નવા પ્રમાણની અને લાભના પ્રમાણની ગણતરી (Calculation of New Profit Sharing Ratio and Gaining Ratio)

જ્યારે ભાગીદાર નિવૃત્ત થાય કે મૃત્યુ પામે અને બાકીના ભાગીદારો પેઢીનો ધંધો ચાલુ રાખે તો ચાલુ રહેતા ભાગીદારોનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ નક્કી કરવામાં આવે છે. તે જ રીતે નિવૃત્ત થતા ભાગીદારનો નફામાં ભાગ ચાલુ રહેતા ભાગીદારો વચ્ચે વહેંચાય છે. તેથી તેમનું લાભનું પ્રમાણ અસ્થિત્વમાં આવે છે. હવે આપણે નફા-નુકસાનના નવા પ્રમાણ અને લાભના પ્રમાણની ગણતરી કેવી રીતે કરવામાં આવે છે તે સમજુએ.

નફા-નુકસાનના નવા પ્રમાણની ગણતરી : એક ભાગીદારના નિવૃત્ત થવાને કારણે તેના નફાનો ભાગ બાકીના ચાલુ રહેતા ભાગીદારો વચ્ચે વહેંચાય છે એટલે કે તેમને લાભ થાય છે. તેથી બાકીના ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ નક્કી કરવું જરૂરી બને છે. ચાલુ રહેતા ભાગીદારોના જૂના ભાગમાં તેમને મળતો લાભ ઉમેરતાં તેમનો નવો ભાગ મળે છે.

$$\therefore \text{નવો ભાગ} = \text{જૂનો ભાગ} + \text{લાભ અને}$$

$$\text{લાભ} = \text{નવો ભાગ} - \text{જૂનો ભાગ}$$

નફા-નુકસાનના નવા પ્રમાણની ગણતરી નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણોના સંઝોગો અનુસાર કરી શકાય.

- (1) જ્યારે લાભનું પ્રમાણ કે લાભનો ભાગ આપેલ ન હોય, એટલે કે જૂનું પ્રમાણ ચાલુ રાખવામાં આવે ત્યારે
- (2) જ્યારે ચાલુ રહેતા ભાગીદારોને થતા લાભનો ભાગ આપેલ હોય ત્યારે
- (3) જ્યારે ચાલુ રહેતા ભાગીદારોને થતા લાભનું પ્રમાણ આપેલ હોય ત્યારે
- (4) જ્યારે નફા-નુકસાનનું જૂનું અને નવું પ્રમાણ આપવામાં આવેલ હોય ત્યારે

હવે આપણે નફા-નુકસાનના નવા પ્રમાણની વિગતવાર ચર્ચા કરીએ :

(1) જૂનું પ્રમાણ નવા પ્રમાણ તરીકે ચાલુ રાખવામાં આવે ત્યારે : જ્યારે નિવૃત્ત થતા ભાગીદારનો ભાગ બાકીના ભાગીદારો કયા પ્રમાણમાં વહેંચશે તે આપેલ ન હોય ત્યારે એવું માનવામાં આવે છે કે, કોઈ ભાગીદારની નિવૃત્તિ પછી ચાલુ રહેતા બાકીના ભાગીદારો ભવિષ્યમાં તેમના જૂના પ્રમાણમાં જ નફા-નુકસાનની વહેંચણી કરવાનું ચાલુ રાખે છે. અર્થાત્, તેમનું જૂનું પ્રમાણ જ નવું પ્રમાણ બને છે. આ સંઝોગોમાં ભાગીદારની નિવૃત્તિ વખતે આપેલા જૂના પ્રમાણમાંથી નિવૃત્ત ભાગીદારનો ભાગ રદ કરતાં, ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે જે જૂનું પ્રમાણ હતું તે જ હવે નવું પ્રમાણ બને છે.

ઉદાહરણ 1 : M, N અને O એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓ નફા-નુકસાન 4:3:2ના પ્રમાણમાં વહેંચે છે. નીચે આપેલા સંઝોગોમાં નફા-નુકસાનના નવા પ્રમાણની ગણતરી કરો :

- જો (i) M નિવૃત્ત થાય
- (ii) N નિવૃત્ત થાય
- (iii) O નિવૃત્ત થાય

જવાબ : M, N અને Oનું જૂનું પ્રમાણ = 4:3:2

- (i) જો M નિવૃત્ત થાય, તો N અને Oનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 3:2 થાય.
- (ii) જો N નિવૃત્ત થાય, તો M અને Oનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 4:2 એટલે કે 2:1 થાય.
- (iii) જો O નિવૃત્ત થાય, તો M અને Nનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 4:3 થાય.

અહીં લાભનું પ્રમાણ પણ ચાલુ રહેતા ભાગીદારોના જૂના પ્રમાણમાં જ રહેશે.

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

જો M નિવૃત્ત થાય ત્યારે :

M	N	O
જૂનું પ્રમાણ :	4 : 3	: 2
નવું પ્રમાણ :	નિવૃત્ત : 3	: 2

$$N\text{નો લાભ} = \frac{3}{5} - \frac{3}{9} = \frac{27 - 15}{45} = \frac{12}{45}$$

$$O\text{નો લાભ} = \frac{2}{5} - \frac{2}{9} = \frac{18 - 10}{45} = \frac{8}{45}$$

$$\therefore N \text{ અને } O \text{ ના લાભનું પ્રમાણ} = 12:8 \text{ એટલે કે } 3:2$$

આ જ પ્રમાણો જ્યારે N નિવૃત્ત થાય અને જ્યારે O નિવૃત્ત થાય ત્યારે લાભનું પ્રમાણ પણ અનુક્રમે 2:1 અને 4:3નાં પ્રમાણમાં જ રહેશે.

ઉદાહરણ 2 : M, N અને O $\frac{4}{9}, \frac{1}{3}$ અને $\frac{2}{9}$ ભાગો નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. નીચેના સંજોગોમાં નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ નક્કી કરો.

જો, (i) M નિવૃત્ત થાય.

(ii) N નિવૃત્ત થાય.

(iii) O નિવૃત્ત થાય.

જવાબ : M, N અને Oનું જૂનું પ્રમાણ = $\frac{4}{9} : \frac{1}{3} : \frac{2}{9}$ છે. છેદ સરખો કરતાં આ પ્રમાણ $\frac{4}{9} : \frac{3}{9} : \frac{2}{9}$ એટલે કે 4:3:2 થાય, તેથી આપેલ દરેક સંજોગમાં નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ નીચે મુજબ મળે. (ઉદાહરણ 1 મુજબ જ ગણતરી થાય.)

(i) જો M નિવૃત્ત થાય, તો N અને Oનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 3:2 થાય.

(ii) જો N નિવૃત્ત થાય, તો M અને Oનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 4:2 એટલે કે 2:1 થાય.

(iii) જો O નિવૃત્ત થાય, તો M અને Nનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 4:3 થાય.

સમજૂતી : જો આપણે ઉપરનાં ઉદાહરણોમાં ચાલુ રહેતા ભાગીદારોના લાભના પ્રમાણની ગણતરી કરીએ તો,

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

સંજોગ (i)માં M નિવૃત્ત થાય ત્યારે

M	N	O
જૂનું પ્રમાણ	4 : 3	: 2
∴ જૂનો ભાગ	$\frac{4}{9} : \frac{3}{9} : \frac{2}{9}$	

M નિવૃત્ત થતાં, N અને Oનું નવું પ્રમાણ = 3:2

$$\therefore N \text{ અને } O \text{ ના લાભ} = \frac{3}{5} : \frac{2}{5}$$

∴ लाभ = नवो भाग - जूनो भाग

$$N\text{नो लाभ} = \frac{3}{5} - \frac{3}{9} = \frac{27 - 15}{45} = \frac{12}{45} \text{ थाय.}$$

$$O\text{नो लाभ} = \frac{2}{5} - \frac{2}{9} = \frac{18 - 10}{45} = \frac{8}{45} \text{ थाय.}$$

∴ N अने O नुं लाभनुं प्रमाण $\frac{12}{45} : \frac{8}{45}$ एटले के 12:8 अथवा 3:2 थाय.

आम, N अने O नुं जूनुं प्रमाण ज तेमना लाभनुं प्रमाण थाय छे. तेथी,

संज्ञेग (ii)मां जो N निवृत्त थाय, तो M अने O नुं जूनुं प्रमाण 4:2 एटले के 2:1 लाभनुं प्रमाण थाय.

संज्ञेग (iii)मां जो O निवृत्त थाय, तो M अने N नुं जूनुं प्रमाण 4:3 लाभनुं प्रमाण थाय.

नोंध : आम उपर ज्ञेतां जडाय छे के कोई भागीदारनी निवृत्ति बाद चालु रहेता भागीदारो वच्ये नक्षा-नुकसाननी वहेचणीनुं तेमनुं जूनुं प्रमाण चालु रहेतु होय त्यारे तेमने मणता लाभनुं प्रमाण पडा आपोआप तेमनी वच्येना जूना प्रमाण जेटलुं ज रहे छे. (प्रवेश समये पडा आ ज प्रकारनी परिस्थिति सर्जय छे. अहो लाभनुं प्रमाण मने छे त्यां त्यागनुं प्रमाण बने छे.)

(2) ज्यारे चालु रहेता भागीदारोने थता लाभनो भाग आपेल होय त्यारे : निवृत्त थता भागीदारना भाग पैकी चालु रहेता भागीदारोने मणता लाभनो भाग आपेल होय त्यारे नीयेनी समजूती मुजब सीधु ज नक्षा-नुकसाननुं नवुं प्रमाण शोधवामां आवशे.

$$\text{नवो भाग} = \text{जूनो भाग} + \text{लाभ}$$

उदाहरण 3 : X, Y अने Z 3:2:1ना प्रमाणमां नक्षा-नुकसान वहेची लेता भागीदारो छे. Y भागीदार तरीके निवृत्त थाय छे. Yना नक्षाना भाग पैकी $\frac{1}{9}$ भाग Xने अने $\frac{2}{9}$ भाग Zने मणशे. X अने Zनुं नक्षा-नुकसाननुं नवुं प्रमाण शोधो.

जवाब : X, Y अने Zनुं जूनुं प्रमाण = 3:2:1

$$Y\text{ना } \frac{2}{6} \text{ भाग पैकी } \frac{1}{9} \text{ भाग Xने अने } \frac{2}{9} \text{ भाग Zने मणे छे.}$$

$$\therefore X\text{नो लाभ} = \frac{1}{9} \text{ अने } Z\text{नो लाभ} = \frac{2}{9} \text{ छे. } \therefore \text{लाभनुं प्रमाण } 1:2 \text{ छे.}$$

$$\text{नवो भाग} = \text{जूनो भाग} + \text{लाभ}$$

$$\therefore X\text{नो नवो भाग} = \frac{3}{6} + \frac{1}{9} = \frac{9}{18} + \frac{2}{18} = \frac{11}{18}$$

$$Z\text{नो नवो भाग} = \frac{1}{6} + \frac{2}{9} = \frac{3}{18} + \frac{4}{18} = \frac{7}{18}$$

$$\therefore X \text{ अने } Z \text{नुं नक्षा-नुकसाननुं नवुं प्रमाण} = 11:7$$

(3) ज्यारे चालु रहेता भागीदारोने थता लाभनुं प्रमाण आपेल होय त्यारे : ज्यारे निवृत्त थता भागीदारना नक्षाना भागमांथी चालु रहेता भागीदारोने मणता लाभनुं प्रमाण आपेल होय त्यारे नक्षा-नुकसाननुं नवुं प्रमाण नीये मुजब शोधी शकाय.

सौप्रथम निवृत्त थता भागीदारना भागनी वहेचणी करी चालु रहेता भागीदारोने मणता लाभनो भाग शोधवो.

चालु रहेता भागीदारने मणतो लाभ = निवृत्त भागीदारनो भाग $\times$ जेते भागीदारने आपेल लाभना प्रमाणनो भाग

दा.त., अ, ब अने क 3:2:1ना प्रमाणमां नक्षा-नुकसान वहेचे छे. अ निवृत्त थाय छे अने तेनो भाग ब अने क 1:4ना प्रमाणमां वहेचता होय तो,

$$\text{अनो भाग} = \frac{3}{6}$$

અ નો $\frac{3}{6}$ ભાગ બ અને ક 1:4ના પ્રમાણમાં વહેંચશે, તેથી બનો લાભ = $\frac{3}{6} \times \frac{1}{5} = \frac{3}{30}$ થાય.

કનો લાભ = $\frac{3}{6} \times \frac{4}{5} = \frac{12}{30}$ થાય.

તેથી બ અને કનાં લાભનું પ્રમાણ 1:4

ત્યાર બાદ બ અને કનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ નીચે મુજબ મળશે.

નવો ભાગ = જૂનો ભાગ + લાભ

$$\therefore બ નો નવો ભાગ = \frac{2}{6} + \frac{3}{30} = \frac{10}{30} + \frac{3}{30} = \frac{13}{30} થાય.$$

$$ક નો નવો ભાગ = \frac{1}{6} + \frac{12}{30} = \frac{5}{30} + \frac{12}{30} = \frac{17}{30} થાય.$$

$$\therefore બ અને ક નું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 13:17 થાય.$$

ઉદાહરણ 4 : O, B અને C 4:5:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચી લેતા ભાગીદારો છે. O ભાગીદાર તરીકે નિવૃત્ત થાય

છે. Oનો ભાગ, B અને C 1:4ના પ્રમાણમાં મેળવશે. B અને Cનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ શોધો.

જવાબ : O, B અને Cનું જૂનું પ્રમાણ = 4:5:1

$$Oનો ભાગ = \frac{4}{10} જે B અને C 1:4ના પ્રમાણમાં મેળવશે.$$

લાભ = નિવૃત્ત થતા ભાગીદારનો ભાગ $\times$ લાભના પ્રમાણનો ભાગ

$$Bનો લાભ = \frac{4}{10} \times \frac{1}{5} = \frac{4}{50}$$

$$Cનો લાભ = \frac{4}{10} \times \frac{4}{5} = \frac{16}{50} \quad \text{તેથી } B \text{ અને } C \text{નાં લાભનું પ્રમાણ } 1:4$$

નવો ભાગ = જૂનો ભાગ + લાભ

$$Bનો નવો ભાગ = \frac{5}{10} + \frac{4}{50} = \frac{25}{50} + \frac{4}{50} = \frac{29}{50}$$

$$Cનો નવો ભાગ = \frac{1}{10} + \frac{16}{50} = \frac{5}{50} + \frac{16}{50} = \frac{21}{50}$$

$$\therefore B \text{ અને } C \text{નું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = } 29:21$$

સમજૂતી : આ જ ઉદાહરણમાં જો લાભના પ્રમાણ 1:4ના બદલે Bને થતો લાભ $\frac{4}{50}$ અને Cને થતો લાભ $\frac{16}{50}$ આપી દેવામાં આવે એટલે કે ચાલુ રહેતા ભાગીદારોને મળતા લાભનો ભાગ જ આપી દેવામાં આવે તો ચાલુ રહેતા ભાગીદારનો લાભ શોધવાની જરૂર નથી અને તેથી સીધું જ નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ નીચે મુજબ શોધી શકાય.

નવો ભાગ = જૂનો ભાગ + લાભ

$$\therefore Bનો નવો ભાગ = \frac{5}{10} + \frac{4}{50} = \frac{25}{50} + \frac{4}{50} = \frac{29}{50} થાય.$$

$$Cનો નવો ભાગ = \frac{1}{10} + \frac{16}{50} = \frac{5}{50} + \frac{16}{50} = \frac{21}{50} થાય.$$

$$\therefore B \text{ અને } C \text{નું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ = } 29:21 \text{ થાય.}$$

નોંધ : ઉપર જોતાં જણાય છે કે લાભનું પ્રમાણ અને લાભનો ભાગ બંને બાબતો જુદી છે. લાભનું પ્રમાણ આપેલ હોય ત્યારે પ્રથમ લાભના ભાગની ગણતરી કરવી જરૂરી બને છે ત્યાર બાદ જ નવા ભાગની ગણતરી કરી શકાય. જ્યારે લાભનો નિશ્ચિત ભાગ જ આપી દેવામાં આવે ત્યારે સીધું જ નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ શોધી શકાય.

ઉદાહરણ 5 : P, Q અને R $\frac{1}{4}, \frac{1}{3}$ અને $\frac{5}{12}$ ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. Q નિવૃત્ત થાય છે. Qનો

ભાગ P અને R 2:1ના પ્રમાણમાં વહેંચી લેવાનું નક્કી કરે છે. P અને Rનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ શોધો.

જવાબ : P, Q અને Rનું જૂનું પ્રમાણ = $\frac{1}{4} : \frac{1}{3} : \frac{5}{12}$

છે સરખો કરતાં, $\frac{3}{12} : \frac{4}{12} : \frac{5}{12}$ થાય.

Q નિવૃત્ત થાય છે અને તેનો ભાગ $\frac{4}{12}$ P અને R 2:1ના પ્રમાણમાં મેળવે છે.

$$\therefore P\text{નો લાભ} = \frac{4}{12} \times \frac{2}{3} = \frac{8}{36}$$

$$\therefore R\text{નો લાભ} = \frac{4}{12} \times \frac{1}{3} = \frac{4}{36}$$

હવે, નવો ભાગ = જૂનો ભાગ + લાભ

$$\therefore P\text{નો નવો ભાગ} = \frac{3}{12} + \frac{8}{36} = \frac{9}{36} + \frac{8}{36} = \frac{17}{36}$$

$$R\text{નો નવો ભાગ} = \frac{5}{12} + \frac{4}{36} = \frac{15}{36} + \frac{4}{36} = \frac{19}{36}$$

$$\therefore P \text{ અને } R \text{નું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ} = 17:19$$

ઉદાહરણ 6 : R, B અને I 5:4:3ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. B નિવૃત્ત થાય છે. Bનો $\frac{1}{4}$ ભાગ Rને અને બાકીનો ભાગ Iને મળશે. R અને Iનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ નક્કી કરો.

જવાબ : R, B અને Iનું જૂનું પ્રમાણ = $\frac{5}{12} : \frac{4}{12} : \frac{3}{12}$

B નિવૃત્ત થાય છે, તેના $\frac{4}{12}$ ભાગનો $\frac{1}{4}$ ભાગ Rને મળશે.

$$\therefore R\text{નો લાભ} = \frac{4}{12} \times \frac{1}{4} = \frac{4}{48} = \frac{1}{12}$$

Bનો $\frac{1}{4}$ ભાગ Rને મળે છે, તેથી બાકીનો $\frac{3}{4} \left(1 - \frac{1}{4}\right)$ ભાગ Iને મળશે.

$$\therefore I\text{નો લાભ} = \frac{4}{12} \times \frac{3}{4} = \frac{12}{48} = \frac{3}{12}$$

$$\therefore R \text{ અને } I\text{નો લાભ} = \frac{1}{12} \text{ અને } \frac{3}{12}$$

$\therefore$ લાભનું પ્રમાણ 1:3 છે.

નવો ભાગ = જૂનો ભાગ + લાભ

$$\therefore R\text{નો નવો ભાગ} = \frac{5}{12} + \frac{1}{12} = \frac{6}{12}$$

$$I\text{નો નવો ભાગ} = \frac{3}{12} + \frac{3}{12} = \frac{6}{12}$$

$$\therefore R \text{ અને } I \text{નું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ} = \frac{6}{12} : \frac{6}{12} = 1:1$$

ઉદાહરણ 7 : M, N અને C $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$ અને $\frac{1}{6}$ ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. C નિવૃત્ત થાય છે.

Cનો ભાગ Mને મળશે. M અને Nનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ નક્કી કરો.

જવાબ : M, N અને Cનું જૂનું પ્રમાણ = $\frac{1}{3} : \frac{1}{2} : \frac{1}{6}$

$$= \frac{2}{6} : \frac{3}{6} : \frac{1}{6}$$

C નિવૃત્ત થાય છે અને તેનો $\frac{1}{6}$ ભાગ ફક્ત Mને જ મળશે.

$\therefore M\text{નો લાભ} = \frac{1}{6}$ અને Nનો લાભ = શૂન્ય

નવો ભાગ = જૂનો ભાગ + લાભ

$$\therefore M\text{નો નવો ભાગ} = \frac{2}{6} + \frac{1}{6} = \frac{3}{6}$$

$$N\text{નો નવો ભાગ} = \frac{3}{6} + 0 = \frac{3}{6}$$

$\therefore M$ અને N નું નફાનુકસાનનું નવું પ્રમાણ = 3:3 એટલે 1:1

ઉદાહરણ 8 : S, E, B અને I 4:3:2:1ના પ્રમાણમાં નફાનુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. B અને I નિવૃત્ત થાય છે.

Bનો નફાનો ભાગ Sને અને Iનો નફાનો ભાગ Eને મળશે. S અને Eના નફાનુકસાનના નવા પ્રમાણની ગણતરી કરો.

જવાબ : S, E, B અને Iનું જૂનું પ્રમાણ = $\frac{4}{10} : \frac{3}{10} : \frac{2}{10} : \frac{1}{10}$

Bનો $\frac{2}{10}$ ભાગ Sને મળશે, તેથી Sનો લાભ = $\frac{2}{10}$

Iનો $\frac{1}{10}$ ભાગ Eને મળશે, તેથી Eનો લાભ = $\frac{1}{10}$ $\therefore$ લાભનું પ્રમાણ 2:1 છે.

નવો ભાગ = જૂનો ભાગ + લાભ

$$\therefore S\text{નો નવો ભાગ} = \frac{4}{10} + \frac{2}{10} = \frac{6}{10}$$

$$E\text{નો નવો ભાગ} = \frac{3}{10} + \frac{1}{10} = \frac{4}{10}$$

$$\therefore S \text{ અને } E \text{નું નફાનુકસાનનું નવું પ્રમાણ} = \frac{6}{10} : \frac{4}{10}$$

$$= 6:4 \text{ એટલે } 3:2$$

(4) જ્યારે નફાનુકસાનનું જૂનું અને નવું પ્રમાણ આપેલ હોય ત્યારે :

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

ઉદાહરણ 9 : U, P અને A 4:3:2ના પ્રમાણમાં નફાનુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. U નિવૃત્ત થાય છે. P અને A વચ્ચે નફાનુકસાનનું નવું પ્રમાણ 2:1 નક્કી કરવામાં આવ્યું. P અને Aનું લાભનું પ્રમાણ નક્કી કરો.

જવાબ : U, P અને Aનું જૂનું પ્રમાણ = 4:3:2

U નિવૃત્ત થાય છે.

P અને Aનું નવું પ્રમાણ = 2:1

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

$$\therefore P\text{નો નવો ભાગ} = \frac{2}{3} - \frac{3}{9} = \frac{6-3}{9} = \frac{3}{9}$$

$$A\text{નો નવો ભાગ} = \frac{1}{3} - \frac{2}{9} = \frac{3-2}{9} = \frac{1}{9}$$

$$\therefore P \text{ અને } A \text{નું લાભનું પ્રમાણ} = 3:1$$

5. પાધડીની હિસાબી અસર (Accounting Treatment of Goodwill)

ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ વખતે તેના નફાનો ભાગ બાકીના ભાગીદારોને મળે છે, જેના વળતર રૂપે નિવૃત્ત થતા કે મૃત્યુ પામતા ભાગીદારને તેના ભાગની પાધડી બાકીના ભાગીદારો આપે છે. પેઢીની પાધડીમાં નિવૃત્ત થનાર કે મૃત્યુ પામનાર ભાગીદાર એટલા માટે પણ હકદાર છે કે જ્યારે તે ભાગીદાર હતો ત્યારે પાધડીની કમાણી પેઢીને થયેલ છે.

હિસાબી ધોરણ 26 મુજબ પાઘડી પેટે અવેજ આપેલ હોય તે જ પાઘડી ચોપડે નોંધી શકાય, સ્વમૂલ્યાંકન દ્વારા ઊભી કરવામાં આવેલ પાઘડી ચોપડે નોંધી શકાય નહિ. તેથી ભાગીદારની નિવૃત્તિ વખતે પણ પાઘડીનું મૂલ્યાંકન આંતરિક રીતે જ કરવામાં આવે છે, તેથી પાઘડી પાકા સરવૈયામાં મિલકત તરીકે દર્શાવી શકાય નહિ. તેથી નિવૃત્ત થનાર કે મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારને તેના ભાગની પાઘડી બાકીના ભાગીદારો તેમને થતા લાભના પ્રમાણમાં આપશે જેની અસર પાઘડી ખાતું ઊભું કર્યા વગર ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંમાં જ આપવામાં આવશે. તે જ રીતે ભાગીદારીનું વિસર્જન થતું હોવાથી જૂની પેઢીના ચોપડે દર્શાવેલ પાઘડી બધા ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળવી.

ઉપરના આધારે નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ વખતે પાઘડી અંગે નીચે મુજબની હિસાબી અસર આપવામાં આવશે :

(1) જો જૂની પેઢીના ચોપડે પાઘડી દર્શાવેલ હોય તો તે નિવૃત્ત થતા ભાગીદાર સહિત બધા જ ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળવામાં આવશે. જેની આમનોંધ નીચે મુજબ થશે :

બધા ભાગીદારોનાં મૂડી કે ચાલુ ખાતે...૩

તે પાઘડી ખાતે

(બા.જે. : જૂની પાઘડી જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં બધા ભાગીદારો વચ્ચે માંડી વાળી તેના.)

(2) નિવૃત્ત થનાર કે મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારને તેના ભાગની પાઘડી બાકીના ભાગીદારો તેના લાભના પ્રમાણમાં આપશે :

ચાલુ રહેતા ભાગીદારોના મૂડી કે ચાલુ ખાતે...૩

તે નિવૃત્ત થયેલ / મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારના મૂડી ખાતે

(બા.જે. : નિવૃત્ત થયેલ / મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારને તેના ભાગની પાઘડી બાકીના ભાગીદારોએ લાભના પ્રમાણમાં આપી તેના.)

ઉદાહરણ 10 : I, C, W અને A 4:3:2:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016થી I નિવૃત્ત થાય છે. Iની નિવૃત્તિ વખતે પેઢીનું પાંકું સરવૈયું ₹ 20,000 પાઘડી દર્શાવતું હતું. C, W અને Aનું નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ 2:2:1 નક્કી કરવામાં આવ્યું. Iની નિવૃત્તિ વખતે પેઢીની પાઘડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 60,000થી કરવામાં આવ્યું. પાઘડી અંગે આમનોંધ લખો.

જવાબ :

આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1-4-2016	Iના મૂડી ખાતે Cના મૂડી ખાતે Wના મૂડી ખાતે Aના મૂડી ખાતે તે પાઘડી ખાતે [બા.જે. : જૂની પાઘડી જૂના ભાગીદારો વચ્ચે જૂના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]	૩ ૩ ૩ ૩ ૩	8000 6000 4000 2000 20,000	
1-4-2016	Cના મૂડી ખાતે Wના મૂડી ખાતે Aના મૂડી ખાતે તે Iના મૂડી ખાતે [બા.જે. : Iના ભાગની પાઘડી C, W અને Aએ તેના લાભના પ્રમાણમાં આપી તેના.]	૩ ૩ ૩ ૩	6000 12,000 6000 24,000	

સમજૂતી (1) : લાભનું પ્રમાણ :

I, C, W અને Aનું જૂનું પ્રમાણ = 4:3:2:1

C, W અને Aનું નવું પ્રમાણ = 2:2:1

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

$$C\text{નો લાભ} = \frac{2}{5} - \frac{3}{10} = \frac{1}{10}$$

$$W\text{નો લાભ} = \frac{2}{5} - \frac{2}{10} = \frac{2}{10}$$

$$A\text{નો લાભ} = \frac{1}{5} - \frac{1}{10} = \frac{1}{10}$$

$\therefore C, W$ અને Aનું લાભનું પ્રમાણ = 1:2:1

(2) : Iના ભાગની પાધડી = $60,000 \times \frac{4}{10} = ₹ 24,000$

Iને તેના ભાગની પાધડી C, W અને A તેના લાભના પ્રમાણ 1:2:1માં આપશે.

Cએ આપવાની પાધડી = $₹ 24,000 \times \frac{1}{4} = ₹ 6000$

Wએ આપવાની પાધડી = $₹ 24,000 \times \frac{2}{4} = ₹ 12,000$

Aએ આપવાની પાધડી = $₹ 24,000 \times \frac{1}{4} = ₹ 6000$

ઉદાહરણ 11 : A, M, T અને S 5:4:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. M ભાગીદાર તરીકે નિવૃત્ત થાય છે. Mની નિવૃત્તિ વખતે પેઢીની પાધડીમાં તેનો ભાગ ₹ 35,000 છે. Mની નિવૃત્તિ બાદ A, T અને S ભવિષ્યમાં 2:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચશે. પાધડી અંગે આમનોંધ લખો.

જવાબ :

આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	Tના મૂડી ખાતે	૩	26,250	
	Sના મૂડી ખાતે	૩	17,500	
	તે Aના મૂડી ખાતે			8750
	તે Mના મૂડી ખાતે			35,000
	[બા.જે. : A અને Mને મળવાપાત્ર પાધડી T અને Sએ તેમના લાભના પ્રમાણમાં આપી તેના.]			

ગણતરી 1 : લાભનું પ્રમાણ :

A, M, T અને Sનું જૂનું પ્રમાણ = 5:4:3:2

A, T અને Sનું નવું પ્રમાણ = 2:3:2

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

$$A\text{નો લાભ} = \frac{2}{7} - \frac{5}{14} = -\frac{1}{14} \text{ (ત્યાગ)}$$

$$T\text{નો લાભ} = \frac{3}{7} - \frac{3}{14} = \frac{6-3}{14} = \frac{3}{14}$$

$$S\text{નો લાભ} = \frac{2}{7} - \frac{2}{14} = \frac{2}{14}$$

નિવૃત્ત થતા ભાગીદાર Mને મળવાપાત્ર પાધડી = ₹ 35,000

A તેનો ભાગ ત્યાગ કરતો હોવાથી Aને $\frac{1}{14}$ ભાગની પાધડી મળશે.

Aને મળવાપાત્ર પાંડિ :

$$M\text{ને } \frac{4}{14} \text{ ભાગે મળવાપાત્ર પાંડિ} = ₹ 35,000$$

$$A\text{ને } \frac{1}{14} \text{ ભાગે મળવાપાત્ર પાંડિ} = (?)$$

$$₹ 35,000 \times \frac{1}{14} \times \frac{14}{4} = ₹ 8750$$

M અને Aને મળવાપાત્ર પાંડિ અનુક્રમે ₹ 35,000 અને ₹ 8750 = કુલ ₹ 43,750

T અને S તેમના લાભના પ્રમાણમાં આપશે.

$$T\text{નો લાભ} = \frac{3}{14}$$

$$S\text{નો લાભ} = \frac{2}{14}$$

$$\therefore T \text{ અને } S \text{નું લાભનું પ્રમાણ} = 3:2$$

$$T\text{એ આપવાની પાંડિ} = ₹ 43,750 \times \frac{3}{5} = ₹ 26,250$$

$$S\text{એ આપવાની પાંડિ} = ₹ 43,750 \times \frac{2}{5} = ₹ 17,500$$

ઉદાહરણ 12 : B, R અને T 3:2:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેચાતા ભાગીદારો છે. B નિવૃત્ત થાય છે. પુનઃમૂલ્યાંકનનો નશો, અનામતો અને નફોન્ટની વહેચાડી બાદ Bની મૂડી ₹ 1,20,000 છે. R અને Tએ Bને પતાવટ પેટે પાંડિ સહિત કુલ 1,50,000 ચૂકવવાનું નક્કી કર્યું. R અને T ભવિષ્યમાં નફો-નુકસાન 3:2ના પ્રમાણમાં વહેચી લેશે. પાંડિ અંગે જરૂરી આમનોંધ લખો.

જવાબ :

આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
-	Rના મૂડી ખાતે	3	16,000	
	Tના મૂડી ખાતે	3	14,000	
	તે Bના મૂડી ખાતે			30,000
	[બા.જે. : Bને તેના ભાગની પાંડિ R અને Tએ તેમના લાભના પ્રમાણમાં આપી તેના.]			

સમજૂતી (1) : Bને પાંડિ સહિત પતાવટ પેટે ચૂકવવાની કુલ રકમ = ₹ 1,50,000

$$\text{બાદ : પાંડિ સિવાયના હવાલા બાદ Bની મૂડી} = ₹ 1,20,000$$

$$B\text{ને ચૂકવવાપાત્ર પાંડિ} = \underline{\underline{= ₹ 30,000}}$$

(2) : લાભનું પ્રમાણ :

$$B, R \text{ અને } T \text{નું જૂનું પ્રમાણ} = 3:2:1$$

$$R \text{ અને } T \text{નું નવું પ્રમાણ} = 3:2$$

$$\text{લાભ} = \text{નવો ભાગ} - \text{જૂનો ભાગ}$$

$$R\text{નો લાભ} = \frac{3}{5} - \frac{2}{6} = \frac{18 - 10}{30} = \frac{8}{30}$$

$$T\text{નો લાભ} = \frac{2}{5} - \frac{1}{6} = \frac{12 - 5}{30} = \frac{7}{30}$$

$$\therefore R \text{ અને } T \text{નું લાભનું પ્રમાણ} = 8:7$$

6. મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન (Revaluation of Assets and Liabilities)

પેઢીના ચોપડે કાયમી મિલકતો તેની બજારકિંમતથી દર્શાવવામાં આવતી નથી. તેથી તેની ચોપડે કિંમત અને બજારકિંમતમાં તફાવત હોય છે. કેટલીક મિલકતો અને દેવાં કે જરૂરી જોગવાઈઓ ચોપડે દર્શાવેલ ન પણ હોય. ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુની તારીખ સુધી પેઢીના દરેક પ્રકારના નફો કે નુકસાન બધા જ ભાગીદારના જૂના પ્રમાણમાં વહેંચી દેવા જોઈએ, જેથી કોઈ ભાગીદારને ગેરવ્યાજબી લાભ કે નુકસાન ન થાય. તેથી ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ વખતે મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે અને તેમાં થતો ચોખ્ખો વધારો કે ઘટાડો પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે લઈ જવામાં આવે છે. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું બંધ કરી તેનો ચોખ્ખો નફો કે ખોટ નિવૃત્ત થનાર કે મૃત્યુ પામનાર ભાગીદાર સહિત બધા ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફો-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી દેવામાં આવે છે. અગાઉના પ્રકરણ નંબર 5 'ભાગીદારના પ્રવેશ'માં જે રીતે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરેલ તે જ રીતે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરવામાં આવે છે. જેમાં,

- મિલકતોમાં થતો વધારો કે દેવાં અને જોગવાઈમાં થતો ઘટાડો પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે જમા કરવામાં આવે છે.
- મિલકતોમાં થતો ઘટાડો કે દેવાં અને જોગવાઈમાં થતો વધારો પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ઉધારવામાં આવે છે.
- પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો ચોખ્ખો નફો કે ખોટ બધા જ ભાગીદારના મૂડી ખાતે કે ચાલુ ખાતે તેમના જૂના નફો-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી દેવામાં આવે છે.
- મિલકતો અને દેવાંના પુનઃમૂલ્યાંકન બાદ નવી પેઢીના પાકા સરવૈયામાં મિલકતો અને દેવાં તેની નવી કિંમતે દર્શાવવામાં આવશે.

કાચું પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું (Memorandum Revaluation Account) : ભાગીદારો એવું પણ નક્કી કરે કે ભાગીદારની નિવૃત્તિ બાદ નવી પેઢીના પાકા સરવૈયામાં મિલકતો અને દેવાં તેની જૂની કિંમતે જ દર્શાવવા. આ સંજોગોમાં કાચું પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરવામાં આવે છે. કાચું પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું જે રીતે અગાઉના પ્રકરણ નં. 5 'ભાગીદારના પ્રવેશ'માં તૈયાર કરેલ તે જ રીતે તૈયાર કરવામાં આવે છે. જેમાં પ્રથમ ભાગમાં પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની જેમ જ મિલકતો અને દેવાંનો ચોખ્ખો વધારો કે ઘટાડો નોંધાય છે અને તેનો ચોખ્ખો નફો કે ખોટ નિવૃત્ત ભાગીદાર સહિત બધા જ ભાગીદારના મૂડી ખાતે તેમના જૂના નફો-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવે છે. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંના બીજા ભાગમાં પ્રથમ ભાગની બધી જ નોંધો ઉલટાવીને તેની વિરુદ્ધ અસર આપવામાં આવે છે. બીજા ભાગનો ચોખ્ખો નફો (જો પ્રથમ ભાગમાં ખોટ હોય તો) અથવા ખોટ (જો પ્રથમ ભાગમાં નફો હોય તો) નિવૃત્ત થતા ભાગીદાર સિવાય ભાડીના ચાલુ રહેતા ભાગીદારો વચ્ચે તેમના નવા નફો-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવે છે. કાચું પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરવામાં આવે ત્યારે પેઢીના નવા પાકા સરવૈયામાં રોકડ સિવાયની તમામ મિલકતો અને મૂડી સિવાયનાં તમામ દેવાં તેની જૂની કિંમતે જ દર્શાવવામાં આવશે. (પરીક્ષા માટે અપેક્ષિત નથી.)

7. અનામતો અને નહિ વહેંચાયેલ નફો-નુકસાનની વહેંચણી (Distribution of Reserves and Accumulated Profit-Losses)

ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુની તારીખે પેઢીના ચોપડે દર્શાવેલ અનામતો, નહિ વહેંચાયેલ નફો કે નુકસાન તેમજ ચાલુ પ્રસારિત મહેસૂલી ખર્ચાઓની બાકીઓ નિવૃત્ત કે મૃત્યુ પામનાર ભાગીદાર સહિત બધા જ ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફો-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવશે. આ અંગે પણ અગાઉના પ્રકરણ નં. 5 'ભાગીદારના પ્રવેશ' વખતે કરેલ નોંધની જેમ જ આ બાકીઓની હિસાબી અસર આપવામાં આવશે.

8. નિવૃત્ત થતા ભાગીદારને ચૂકવવાપાત્ર રકમ નક્કી કરવી (Determination of Amount Payable to Retiring Partner)

નિવૃત્ત થતા ભાગીદારને ચૂકવવાપાત્ર રકમ તેનું મૂડી ખાતું તૈયાર કરી નક્કી કરવામાં આવે છે. જેમાં નીચેની બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

(1) નીચે મુજબની બાકીઓ નિવૃત્ત થતા ભાગીદારના મૂડી ખાતે જમા કરવામાં આવશે :

- (i) મૂડી ખાતાંની નિવૃત્ત થયા પછી શરૂની બાકી અને ચાલુ ખાતાંની શરૂની જમા બાકી
- (ii) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંના નફામાં તેનો ભાગ

- (iii) અનામતો અને નહિ વહેંચેલ નફાની બાકીમાં તેનો ભાગ
- (iv) પેઢીની નવી પાદદીમાં તેનો ભાગ
- (v) છેલ્લું પાંકુ સરવૈયું તૈયાર કર્યા બાદ નિવૃત્તિની તારીખ સુધીના પેઢીના નફામાં તેનો ભાગ
- (vi) નિવૃત્તિની તારીખ સુધી તેને મળવાપાત્ર પગાર, કમિશન, મૂડી પર વ્યાજ, પેઢીને આપેલ લોન પર વ્યાજ
(જો નિવૃત્ત થતા ભાગીદારે આપેલ લોન પર વ્યાજનો દર આપેલ ન હોય તો 6 %ના વાર્ષિક દરે નિવૃત્તિની તારીખ સુધીનું વ્યાજ ગણાવું.)
- (2) નીચેની બાકીઓ તેની મૂડીમાં ઘટાડો કરે છે, તેથી તેના મૂડી ખાતે ઉધારવામાં આવશે :
- (i) ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકી
  - (ii) ઉપાડ
  - (iii) નિવૃત્તિની તારીખ સુધી ઉપાડ પર વ્યાજ
  - (iv) નહિ વહેંચેલ ખોટ અને ચાલુ પ્રસારિત મહેસૂલી ખર્ચ (અવાસ્તવિક મિલકતમાં) તેનો ભાગ
  - (v) પેઢીના ચોપડે દર્શાવેલ જૂની પાદદીમાં તેનો ભાગ
  - (vi) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટમાં તેનો ભાગ
  - (vii) પેઢીએ નિવૃત્ત ભાગીદારને આપેલ લોન

નિવૃત્ત થતા ભાગીદારનું મૂડી ખાતું બંધ કરતાં તેને ચૂકવવાપાત્ર રકમ મળે છે. જે રકમ પૂરેપૂરી અથવા અંશતઃ રોકડમાં ચૂકવવામાં આવે છે અને નહિ ચૂકવેલ રકમ તેની લોન ખાતે લઈ જવામાં આવે છે, જે અંગે નીચેની આમનોંધ કરવામાં આવે છે :

નિવૃત્ત ભાગીદારના મૂડી ખાતે...³

તે રોકડ ખાતે

તે નિવૃત્ત ભાગીદારની લોન ખાતે

નિવૃત્ત ભાગીદારની લોન પર ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ : નિવૃત્ત ભાગીદારને નહિ ચૂકવેલ રકમ તેની લોન ખાતે લઈ જવામાં આવે છે. જો ભાગીદારી કરારમાં તેના પર આપવાના વ્યાજનો ઉલ્લેખ ન હોય તો લોનની ચૂકવણી કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ભાગીદારીના કાયદા મુજબ વાર્ષિક 6 %ના દરે વ્યાજ આપવામાં આવશે.

ઉદાહરણ 13 : તા. 31-3-2016ના રોજ X, Y અને Zનું પાંકુ સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાંકુ સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
X	2,00,000	પાદદી	40,000
Y	1,20,000	જમીન-મકાન	1,99,000
Z	1,00,000	યત્ર	1,80,000
સામાન્ય અનામત	4,20,000	સ્ટોક	50,000
ભાગીદારોની લોન :			
Y	20,000	દેવાદારો	70,000
Z	30,000	- ધાલખાં અનામત	5000
લેણદારો	80,000	બેન્કસિલક	30,000
કમદાર વળતર અનામત	10,000	જાહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ	16,000
	6,00,000	નફા-નુકસાન ખાતું	20,000
			6,00,000

X, Y અને Z 3:3:2ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચી લેતા ભાગીદારો હતા. તા. 1-4-2016ના રોજ Y નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્તિની શરતો નીચે મુજબ હતી :

- (1) જમીન અને મકાનની કિંમત ₹ 2,20,000 ગણવી.
- (2) ધનરી કિંમત ₹ 30,000થી ઘટાડવી.
- (3) દેવાદારો પર 10 % ધાલખાધ અનામત રાખવી.
- (4) કામદાર વળતર પેટે ₹ 15,000નો દાવો મંજૂર રાખ્યો.
- (5) પેઢીની પાદ્ધતિનું મૂલ્ય ₹ 1,60,000 ગણવું. Yના ભાગની પાદ્ધતિનો હવાલો X અને Zના મૂડી ખાતે નાખવો.
- (6) X અને Zનું નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ 1:1 રાખવું. ઉપરની માહિતી પરથી જરૂરી આમનોંધ લખીને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું, ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને નિવૃત્તિ બાદનું પાંક સરવૈયું તૈયાર કરો.

જવાબ :

આમનોંધ

ક્રમ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1.	સામાન્ય અનામત ખાતે તે Xના મૂડી ખાતે તે Yના મૂડી ખાતે તે Zના મૂડી ખાતે [બા.જે. : સામાન્ય અનામત જૂના ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચ્યું તેના.]	૩	40,000	15,000 15,000 10,000
2.	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે કામદાર વળતર અનામત ખાતે તે કામદાર વળતરના દાવા ખાતે [બા.જે. : કામદાર વળતર અનામત અને કામદાર વળતરના દાવા ખાતે તેમજ દાવાનો વધારો પુનઃ મૂલ્યાંકન ખાતે લઈ ગયા તેના.]	૩ ૩	5000 10,000	15,000
3.	Xના મૂડી ખાતે Yના મૂડી ખાતે Zના મૂડી ખાતે તે પાદ્ધતિ ખાતે [બા.જે. : જૂની પાદ્ધતિ, જૂના ભાગીદારોના મૂડી ખાતે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]	૩ ૩ ૩ ૩	15,000 15,000 10,000 40,000	
	સરવાળો આગળ લઈ ગયા		95,000	95,000

ક્રમ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	સરવાળો આગળ લાવ્યા		95,000	95,000
4.	Xના મૂડી ખાતે Yના મૂડી ખાતે Zના મૂડી ખાતે તે જહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ ખાતે [બા.જે. : જહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ, જૂના ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળો તેના.]	૩ ૩ ૩ ૩	6000 6000 4000 16,000	
5.	Xના મૂડી ખાતે Yના મૂડી ખાતે Zના મૂડી ખાતે તે નફા-નુકસાન ખાતે [બા.જે. : ખોટની બાકી જૂના ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં માંડી વાળી તેના.]	૩ ૩ ૩ ૩	7500 7500 5000 20,000	
6.	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ધંત્ર ખાતે તે ધાલખાધ અનામત ખાતે [બા.જે. : ધંત્રમાં ઘટાડો અને ધાલખાધ અનામતમાં વધારો પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે લઈ ગયા તેના.]	૩ ૩ ૩	32,000 30,000 2000	
7.	જમીન-મકાન ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : જમીન-મકાનમાં વધારો પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે લઈ ગયા તેના.]	૩	21,000 21,000	21,000
8.	Xના મૂડી ખાતે Yના મૂડી ખાતે Zના મૂડી ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાની ખોટ જૂના ભાગીદારો વચ્ચે તેમના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં ઉધારી તેના.]	૩ ૩ ૩ ૩	6000 6000 4000 16,000	
9.	Xના મૂડી ખાતે Zના મૂડી ખાતે તે Yના મૂડી ખાતે [બા.જે. : Yને તેના ભાગની પાછડી X અને Z એ તેમના લાભના પ્રમાણમાં આપી તેના.]	૩ ૩ ૩	20,000 40,000 60,000	
10.	Yની લોન ખાતે તે Yના મૂડી ખાતે [બા.જે. : Yની લોન, તેના મૂડી ખાતે લઈ ગયા તેના.]	૩ ૩	20,000 20,000	20,000
	સરવાળો આગળ લઈ ગયા		2,80,000	2,80,000

ક્રમ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	સરવાળો આગળ લાવ્યા		2,80,000	2,80,000
11.	Yના મૂડી ખાતે તે Yની લોન ખાતે [બા.એ. : Yને ચૂકવવાપાત્ર રકમ તેની લોન ખાતે લઈ ગયા તેના.]	ઓ	1,80,500	1,80,500
	કુલ સરવાળો		4,60,500	4,60,500

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું

ઉધાર	જમા
વિગત	રકમ (₹)
યંત્ર ખાતે	30,000
ઘાલખાદ અનામત ખાતે	2000
(નવી ₹ 7000 - જૂની ₹ 5000)	
કામદાર વળતર દાવા ખાતે	5000
	37,000
વિગત	રકમ (₹)
જમીન-મકાન ખાતે	21,000
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે : ખોટ	
X	6000
Y	6000
Z	4000
	16,000
	37,000

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

વિગત	X (₹)	Y (₹)	Z (₹)	વિગત	X (₹)	Y (₹)	Z (₹)
જહેરાત ઝુંબેશ ખાતે	6000	6000	4000	બાકી આગળ લાવ્યા	2,00,000	1,20,000	1,00,000
નફા-નુકસાન ખાતે	7500	7500	5000	સામાન્ય અનામત ખાતે	15,000	15,000	10,000
પાઘડી ખાતે (જૂની)	15,000	15,000	10,000	Yની લોન ખાતે	-	20,000	-
Yના મૂડી ખાતે (નવી પાઘડી)	20,000	-	40,000	Xના મૂડી ખાતે (નવી પાઘડી)	-	20,000	-
પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે	6000	6000	4000	Zના મૂડી ખાતે (નવી પાઘડી)	-	40,000	-
Yની લોન ખાતે	-	1,80,500	-				
બા. આ. લઈ ગયા	1,60,500	-	47,000				
	2,15,000	2,15,000	1,10,000				
					2,15,000	2,15,000	1,10,000

તા. 1-4-2016નાં રોજનું નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
X	1,60,500	જમીન-મકાન	2,20,000
Z	47,000	યંત્ર	1,50,000
ભાગીદાર Zની લોન	30,000	સ્ટોક	50,000
ભાગીદાર Yની લોન	1,80,500	દેવાદારો	70,000
કામદાર વળતર દાવા	15,000	- ધાલખાધ અનામત	7000
લેણદારો	80,000	બેન્કસિલક	
	5,13,000		63,000
			30,000
			5,13,000

સમજૂતી (1) : ચાલુ ભાગીદારોના લાભનું પ્રમાણ :

X, Y અને Zનું જૂનું પ્રમાણ = 3:3:2

X અને Zનું નવું પ્રમાણ = 1:1

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

$$X\text{નો લાભ} = \frac{1}{2} - \frac{3}{8} = \frac{4-3}{8} = \frac{1}{8}$$

$$Z\text{નો લાભ} = \frac{1}{2} - \frac{2}{8} = \frac{4-2}{8} = \frac{2}{8}$$

∴ X અને Zનું લાભનું પ્રમાણ = 1:2

(2) : X અને Z દ્વારા Yને ચૂકવવાપાત્ર નવી પાદશીમાં તેનો ભાગ :

$$Y\text{ને મળવાપાત્ર પાદશી} = ₹ 1,60,000 \times \frac{3}{8} = ₹ 60,000$$

Yને પાદશીના ₹ 60,000 X અને Z તેમના લાભના પ્રમાણ 1:2માં આપશે.

$$X\text{એ આપવાની પાદશી} = ₹ 60,000 \times \frac{1}{3} = ₹ 20,000$$

$$Z\text{એ આપવાની પાદશી} = ₹ 60,000 \times \frac{2}{3} = ₹ 40,000$$

આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
-	Xના મૂડી ખાતે	૩	20,000	
	Zના મૂડી ખાતે	૩	40,000	
	તે Yના મૂડી ખાતે			60,000

નોંધ : (1) જૂની પાદશી ₹ 40,000 X, Y અને Zના મૂડી ખાતે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં ઉધારી માંડી વાળેલ છે. (2) કામદાર વળતર અનામત ₹ 10,000 છે જ્યારે કામદાર વળતર પેટે દાવો ₹ 15,000 મંજૂર કરેલ છે. તેથી વધારાના દાવાના ₹ 5000 પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ઉધારેલ છે.

કામદાર વળતર અનામત ખાતે ૩... 10,000

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ૩... 5000

તે કામદાર વળતર દાવા ખાતે 15,000

(3) પ્રશ્નમાં Yને કોઈ રકમ ચૂકવવાનો ઉલ્લેખ કરેલ નથી તેથી Yને ચૂકવવાપાત્ર પૂરેપૂરી રકમ તેની લોન ખાતે લઈ ગયેલ છે.

ઉદાહરણ 14 : અજ્ય, અલ્યા અને અમય એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓ નફો-નુકસાન અનુક્રમે 50 %, 30 % અને 20 %ના પ્રમાણમાં વહેંચે છે. તા. 31-3-2017ના રોજ તેમની પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
અજ્ય	60,000	પાધડી	50,000
અલ્યા	50,000	અન્ય કાયમી મિલકતો	1,00,000
અમય	<u>80,000</u>	રોકાણો	60,000
રોકાણ વધઘટ લંડોળ	20,000	દેવાદારો	<u>70,000</u>
કામદાર વળતર અનામત	30,000	— ધાલખાધ અનામત	<u>6000</u>
લેણદારો	40,000	સ્ટોક	20,000
પ્રોવિલન્ટ ફંડ	60,000	રોકડ	16,000
	3,40,000	નફો-નુકસાન ખાતું	30,000
			3,40,000

તા. 1-4-2017થી અજ્ય નીચેની શરતોથી નિવૃત્ત થાય છે :

- (1) કામદાર વળતરનો દાવો ₹ 20,000 સ્વીકારવો.
- (2) રોકાણોની બજારકિંમત ₹ 45,000 છે, જે ચોપે લાવવી.
- (3) દેવાદારો પર ₹ 2000 ધાલખાધ માંડી વાળવી અને 5 % ધાલખાધ અનામત રાખવી.
- (4) અન્ય કાયમી મિલકતોની કિંમત 20 % વધારવી.
- (5) ચોપે દર્શાવેલ સ્ટોકની કિંમત તેની પડતર કરતાં ₹ 600 વધારે આંકવામાં આવેલ છે. જે પડતર કિંમતે નોંધવી.
- (6) પેઢીની પાધડીનું મૂલ્ય ₹ 1,00,000 ગણવું.
- (7) અજ્યને ₹ 10,000 રોકડમાં ચૂકવવા.
- (8) અલ્યા અને અમયનું નવું નફો-નુકસાનનું પ્રમાણ 1:4 રાખવું.

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું, ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

જવાબ :

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું

ઉધાર	વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)	જમા
સ્ટોક ખાતે		600	ધાલખાધ અનામત ખાતે		
ભાગીદારોના મૂડી ખાતે (નફો)			(₹ 6000 — ધાલખાધ ₹ 2000 —		
અજ્ય	10,000		નવી ધાલખાધ અનામત ₹ 3400)	600	
અલ્યા	6000		કાયમી મિલકતો ખાતે		20,000
અમય	<u>4000</u>	<u>20,000</u>			
		20,600			20,600

ભાગીડારોનાં મૂડી ખતાં

ઉધાર

જમા

વિગત	અજય (₹)	અલ્યા (₹)	અમય (₹)	વિગત	અજય (₹)	અલ્યા (₹)	અમય (₹)
પાધડી ખાતે	25,000	15,000	10,000	બાકી આગળ લાવ્યા	60,000	50,000	80,000
નફા-નુકસાન ખાતું	15,000	9000	6000	કામદાર અક્ષમાત્ર			
અજયના મૂડી ખતે (પાધડી)	—	—	50,000	વળતર ખાતે	5000	3000	2000
અલ્યાના મૂડી ખતે (પાધડી)	—	—	10,000	રોકાણ વધધટ ભંડોળ ખતે	2500	1500	1000
રોકડ ખતે	10,000	—	—	અમયના મૂડી ખતે (પાધડી)	50,000	10,000	—
અજયની લોન ખતે	77,500	—	—	પુનઃમૂલ્યાંકન ખતે	10,000	6000	4000
બા. આ. લઈ ગયા	—	46,500	11,000				
	1,27,500	70,500	87,000		1,27,500	70,500	87,000

તા. 1-4-2017નાં રોજનું નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લોણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખતાં :			
અલ્યા	46,500	કાયમી મિલકતો	1,20,000
અમય	<u>11,000</u>	રોકાણો	45,000
અજયની લોન	57,500	દેવાદારો	70,000
કામદાર વળતરના દાવાની જોગવાઈ	77,500	— ઘાલખાધ	2000
લેણદારો	20,000		68,000
પ્રોવિન્ટ ફંડ	40,000	— ઘાલખાધ અનામત (5 %)	3400
	60,000	સ્ટોક	64,600
		રોકડ (₹ 16,000 - ₹ 10,000)	19,400
		(અજયને ચૂકવ્યા)	6000
	2,55,000		2,55,000

સમજૂતી (1) : લાભનું પ્રમાણ :

અજય, અલ્યા અને અમયનું જૂનું પ્રમાણ = 5:3:2

અલ્યા અને અમયનું નવું પ્રમાણ = 1:4

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

$$\text{અલ્યાનો લાભ} = \frac{1}{5} - \frac{3}{10} = \frac{2-3}{10} = -\frac{1}{10} \text{ (ત્યાગ)}$$

$$\text{અમયનો લાભ} = \frac{4}{5} - \frac{2}{10} = \frac{8-2}{10} = \frac{6}{10}$$

(2) : પાધડીની ગણતરી :

$$\text{અજય નિવૃત્ત થાય છે તેથી તેને મળવાપાત્ર પાધડી} = \frac{5}{10} \times 1,00,000 = ₹ 50,000$$

$$\text{અલ્યાનો ત્યાગ હોવાથી તેણીને મળવાપાત્ર પાધડી} = \frac{1}{10} \times 1,00,000 = ₹ 10,000$$

$$\text{અમયને લાભ થતો હોવાથી તેણે ચૂકવવાપાત્ર પાધડી} = \frac{6}{10} \times 1,00,000 = ₹ 60,000$$

આમનોંધ

તારીખ	વિગત	આ.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
-	અમયના મૂડી ખાતે	૩	60,000	
	તે અજયના મૂડી ખાતે			50,000
	તે અલ્યાના મૂડી ખાતે			10,000

સમજૂતી : નિવૃત્ત થતો ભાગીદાર અજય તેમજ ચાલુ રહેતા ભાગીદારોમાંથી અલ્યા પણ તેના નફાના ભાગનો ત્યાગ કરતા હોવાથી તેમને ત્યાગના પ્રમાણ જેટલી પાધડી મળશે જ્યારે અમયને લાભ થતો હોવાથી તે લાભના પ્રમાણ જેટલી પાધડી આપશે.

નોંધ : (1) રોકાણોની બજારકિમતમાં ઘટાડો ₹ 15,000 છે, જ્યારે તેની સામે રોકાણ વધઘટ ભંડોળ ₹ 20,000 છે. તેથી રોકાણોનો ઘટાડો ₹ 15,000 રોકાણ વધઘટ ભંડોળ ₹ 20,000 સામે માંડી વાખ્યા બાદ ₹ 5000 ભંડોળ વધે છે, જે બધા જ ભાગીદારો ખાતે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવેલ છે.

રોકાણ વધઘટ ભંડોળ ખાતે ૩...	20,000
તે રોકાણો ખાતે	15,000
તે અજયના મૂડી ખાતે	2500
તે અલ્યાના મૂડી ખાતે	1500
તે અમયના મૂડી ખાતે	1000

(2) કામદાર વળતર અનામત ₹ 30,000ની સામે કામદાર વળતરનો દાવો ₹ 20,000 મંજૂર કરેલ હોવાથી બાકીનું અનામત ₹ 10,000 બધા જ ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવેલ છે.

કામદાર વળતર અનામત ખાતે ૩...	30,000
તે કામદાર વળતર દાવા ખાતે	20,000
તે અજયના મૂડી ખાતે	5000
તે અલ્યાના મૂડી ખાતે	3000
તે અમયના મૂડી ખાતે	2000

ઉદાહરણ 15 : ગોપી, કિશ અને રામ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ અને $\frac{1}{6}$ ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા એક પેઢીના ભાગીદારો છે.

તા. 31-3-2017ના રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લોણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
ગોપી	30,000	પાધડી	1500
કિશ	20,000	ટ્રેડમાર્ક	18,000
રામ	30,000	યંત્રો	60,000
	80,000	રોકાણો (બજારકિમત ₹ 15,000)	40,000
ચાલુ ખાતાં :			
ગોપી	8,000	સ્ટોક	12,000
રામ	10,000	દેવાદારો	26,000
અકસ્મિક અનામત		બેન્કમાં રોકડ	3000
કામદાર વળતર અનામત	9000	કિશનું ચાલુ ખાતું	4500
રોકાણ વધઘટ અનામત	15,000		
લેણદારો	23,000		
ઘાલખાંડ અનામત	8000		
	1,65,000		1,65,000

તા. 1-4-2017ના રોજ રામ નીચેની શરતોએ નિવૃત્ત થયા :

- (1) યંત્રોની કિંમત 10 %થી વધારવી.
- (2) ટ્રેડમાર્કની કિંમત 40 % સુધી ઘટાડવી.
- (3) દેવાદારો પર ધાલખાંધ અનામત 15 % રાખવી.
- (4) બેન્કમાં વટાવેલ લેઝીહુંડી ₹ 1300 પાક્યા તારીખે તા. 31-3-2017ના રોજ નકારાઈ, દેવાદાર પાસેથી કોઈ રકમ વસૂલ થયેલ નથી.
- (5) પેઢીની પાધડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 60,000 કરવામાં આવ્યું.
- (6) ગોપી અને કિશ્શનું નવું પ્રમાણ 2:1 રાખવું.

ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાં, મૂડી ખાતાં અને નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

જવાબ :

ઉધાર

પુન:મૂલ્યાંકન ખાતું

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
રોકાણો ખાતે	10,000	યંત્રો ખાતે	6000
ટ્રેડમાર્ક	10,800	ધાલખાંધ અનામત ખાતે	
બેન્ક ખાતે (નકારાયેલ લેઝીહુંડી)	1300	(₹ 8000 – ₹ 3900)	4100
		ભાગીદારોના ચાલુ ખાતે (ખોડ) :	
		ગોપી	6000
		કિશ્શ	4000
		રામ	2000
	22,100		12,000
			22,100

ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાં

ઉધાર

જમા

વિગત	ગોપી (₹)	કિશ્શ (₹)	રામ (₹)	વિગત	ગોપી (₹)	કિશ્શ (₹)	રામ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	–	4500	–	બાકી આગળ લાવ્યા	8000	–	10,000
પાધડી	750	500	250	આક્સિમિક અનામત	6000	4000	2000
રામ ખાતે (પાધડી)	10,000	–	–	કામદાર વળતર			
પુન:મૂલ્યાંકન ખાતે	6000	4000	2000	અનામત ખાતે	4500	3000	1500
રામના મૂડી ખાતે	–	–	21,250	ગોપી ખાતે (પાધડી)	–	–	10,000
બા. આ. લઈ ગયા	1750	–	–	બા. આ. લઈ ગયા	–	2000	–
	18,500	9000	23,500		18,500	9000	23,500

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર

જમા

વિગત	ગોપી (₹)	કિશ્શ (₹)	રામ (₹)	વિગત	ગોપી (₹)	કિશ્શ (₹)	રામ (₹)
રામની લોન ખાતે	–	–	51,250	બાકી આગળ લાવ્યા	30,000	20,000	30,000
બા. આ. લઈ ગયા	30,000	20,000	–	રામના ચાલુ ખાતે	–	–	21,250
	30,000	20,000	51,250		30,000	20,000	51,250

તા. 1-4-2017નાં રોજનું નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
ગોપી	30,000	ટ્રેડમાર્ક (18,000 – 10,800)	7200
કિશ્ર	20,000	યંત્રો	66,000
ગોપીનું ચાલુ ખાતું	50,000	દેવાદારો	26,000
રામનું લોન ખાતું	1750	– ધાલભાધ અનામત	3900
લેણદારો	51,250	રોકાણો (40,000 – (15,000 + 10,000))	22,100
	23,000	સ્ટોક	15,000
		બેન્કમાં રોકડ (₹ 3000 – ₹ 1300)	12,000
		કિશ્રનું ચાલુ ખાતું	1700
			2000
	1,26,000		1,26,000

સમજૂતી (1) : લાભનું પ્રમાણ :

$$\text{ગોપી, કિશ્ર, રામનું જૂનું પ્રમાણ} = \frac{1}{2} : \frac{1}{3} : \frac{1}{6} = \frac{3}{6} : \frac{2}{6} : \frac{1}{6} = 3:2:1$$

$$\text{ગોપી કિશ્રનું નવું પ્રમાણ} = 2:1$$

$$\text{લાભ} = \text{નવો ભાગ} - \text{જૂનો ભાગ}$$

$$\text{ગોપીનો લાભ} = \frac{2}{3} - \frac{3}{6} = \frac{4-3}{6} = \frac{1}{6}; \quad \text{કિશ્રનો લાભ} = \frac{1}{3} - \frac{2}{6} = \frac{2-2}{6} = 0$$

(2) : પાદીની ગણતરી અને તેની અસર :

$$\text{રામને મળવાપાત્ર પાદી} = 60,000 \times \frac{1}{6} = ₹ 10,000$$

રામને પાદી ગોપી જ આપશે કારણ કે કિશ્રનો લાભ શૂન્ય છે.

આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
–	ગોપીના ચાલુ ખાતે તે રામના ચાલુ ખાતે	૩	10,000	10,000

નોંધ : (1) રોકાણોમાં નુકસાન ₹ 25,000 છે. તેની સામે રોકાણ વધઘટ અનામત ₹ 15,000 છે, તેથી વધારાનું નુકસાન ₹ 10,000 પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ઉધારેલ છે.

$$\text{રોકાણ વધઘટ અનામત ખાતે ૩...} \quad 15,000$$

$$\text{પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ૩...} \quad 10,000$$

$$\text{તે રોકાણો ખાતે} \quad 25,000$$

(2) નકરાયેલ લેણી હૂંડી :

$$(i) \text{ લેણીહૂંડી ખાતે ૩...} \quad 1300$$

$$\text{તે બેન્ક ખાતે} \quad 1300$$

$$(ii) \text{ દેવાદાર ખાતે ૩...} \quad 1300$$

$$\text{તે લેણીહૂંડી ખાતે} \quad 1300$$

$$(iii) \text{ પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ૩...} \quad 1300$$

$$\text{તે દેવાદાર ખાતે} \quad 1300$$

અથવા

$$\text{પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ૩...} \quad 1300$$

$$\text{તે બેન્ક ખાતે} \quad 1300$$

(3) ટ્રેડમાર્ક : 40 % સુધી ઘટાડવી એટલે, 100 % ..... 40 % સુધી
પૂરેપૂરી રકમ એટલે, 60 % ઘટાડવી.
. 18,000ના 60 % = ₹ 10,800 ઘટાડો.

ઉદાહરણ 16 : A, B અને C સરખે હિસ્સે નફો-નુકસાન વહેંચી લેતા ભાગીદારો છે. A તા. 1-4-2014ના રોજ નિવૃત્ત થાય છે. પાછાં, પુનઃમૂલ્યાંકનનો નફો, અનામતો વગેરેના હવાલા નાખ્યા પછી Aની મૂડીની બાકી ₹ 90,000 છે. Aને ચૂકવવાપાત્ર રકમ ત્રણ સરખા વાર્ષિક હપ્તામાં 10 % વાર્ષિક વ્યાજ સહિત ચૂકવવાની છે. Aની લોનનું ખાતું પૂરેપૂરું ચૂકતે થાય ત્યાં સુધીનું તૈયાર કરો. હિસાબી વર્ષ 31મી માર્ચના રોજ પૂરું થાય છે.

જવાબ :

તારીખ	વિગત	રકમ (₹)	તારીખ	વિગત	રકમ (₹)	જમા
31-3-15	બેન્ક ખાતે (30,000 + 9000)	39,000	1-4-14	Aના મૂડી ખાતે	90,000	
"	બાકી આગળ લઈ ગયા	60,000	31-3-15	વ્યાજ ખાતે	9000	
		99,000			99,000	
31-3-16	બેન્ક ખાતે (30,000 + 6000)	36,000	1-4-15	બાકી આગળ લાવ્યા	60,000	
"	બાકી આગળ લઈ ગયા	30,000	31-3-16	વ્યાજ ખાતે	6000	
		66,000			66,000	
31-3-17	બેન્ક ખાતે (30,000 + 3000)	33,000	1-4-16	બાકી આગળ લાવ્યા	30,000	
			31-3-17	વ્યાજ ખાતે	3000	
		33,000			33,000	

● મૂડીના હવાલા : (i) નવી પેઢીની કુલ મૂડી આપેલ હોય ત્યારે :

ઉદાહરણ 17 : P, V અને R, 5:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. R નિવૃત્ત થાય છે. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાનો નફો, અનામતો, પાછાં, વગેરે હવાલાઓ આપ્યા બાદ ત્રણેય ભાગીદારોની મૂડી અનુક્રમે ₹ 50,000, ₹ 70,000 અને ₹ 80,000 હતી. નવી પેઢીની કુલ મૂડી ₹ 1,40,000 રાખવાનું નક્કી કર્યું, જે મૂડી P અને V વચ્ચે તેમના નવા નુકસાનના પ્રમાણ 3:2માં રાખવાનું નક્કી કર્યું. આ હેતુસર જરૂરી મૂડી રોકડમાં લાવવાનું અને વધારાની મૂડી રોકડમાં ઉપાડી જવાનું નક્કી કર્યું. જરૂરી ગણતરી કરો અને આમનોંધ લખો અને ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ : સમજૂતી (1) : P અને Vની નવી મૂડી કુલ ₹ 1,40,000 3:2ના પ્રમાણમાં,

$$\begin{aligned} \text{Pની નવી મૂડી} &= ₹ 1,40,000 \times \frac{3}{5} \\ &= ₹ 84,000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Vની નવી મૂડી} &= ₹ 1,40,000 \times \frac{2}{5} \\ &= ₹ 56,000 \end{aligned}$$

(2) ભાગીદારોએ લાવવાની કે ઉપાડી જવાની રોકડની ગણતરી :

	P (₹)	V (₹)
નવી મૂડી	84,000	56,000
બાદ : હવાલા બાદની ખરેખર મૂડી	50,000	70,000
લાવવાની મૂડી (ઉપાડી જવાની મૂડી)	<u>34,000</u>	<u>(14,000)</u>

મૂડી લાવશે. મૂડી ઉપાડશે.

P ₹ 34,000 જરૂરી મૂડી તરીકે રોકડમાં લાવશે. V ₹ 14,000 વધારાની મૂડી તરીકે રોકડમાં ઉપાડી જશે.

આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
-	રોકડ ખાતે તે Pના મૂડી ખાતે [બા.જે. : જરૂરી મૂડી P લાવ્યા તેના.]	૩	34,000	34,000
-	Vના મૂડી ખાતે તે રોકડ ખાતે [બા.જે. : વધારાની મૂડી V ઉપાડી ગયા તેના.]	૪	14,000	14,000

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર	જમા						
વિગત	P (₹)	V (₹)	R (₹)	વિગત	P (₹)	V (₹)	R (₹)
Rની લોન ખાતે	-	-	80,000	બાકી આગળ લાવ્યા	50,000	70,000	80,000
રોકડ ખાતે	-	14,000	-	રોકડ ખાતે	34,000	-	-
બા. આ. લઈ ગયા	84,000	56,000	-				
	84,000	70,000	80,000		84,000	70,000	80,000

(ii) નવી પેઢીની કુલ મૂડી આપેલ ન હોય અને નિવૃત્ત થતા ભાગીદારને ચૂકવવાની મૂડી બાકીના ભાગીદારો લાવે :

ઉદાહરણ 18 : A, B અને C 4:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચી લેતા ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2017થી A નિવૃત્ત થાય છે. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો, અનામતો અને પાથડીની અસર આયા બાદ ત્રણેંબ ભાગીદારોની મૂડી અનુક્રમે ₹ 30,000, ₹ 80,000 અને ₹ 90,000 હતી. ભાગીદારોએ નક્કી કર્યું કે Aને તેની લેણી ૨કમ રોકડમાં ચૂકવવી અને તે ૨કમ B અને C એવી રીતે રોકડમાં લાવે કે જેથી B અને Cની મૂડી તેમના નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રહે. આ માટે જરૂરી હવાલા રોકડમાં કરવા જરૂરી આમનોંધ લખો અને ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ : સમજૂતી (1) : નવી પેઢીની મૂડી

A, B અને Cનું જૂનું પ્રમાણ 4:3:2

Aની નિવૃત્તિ બાદ B અને Cનું નવું પ્રમાણ = 3:2

નવી પેઢીની કુલ મૂડી : Bની મૂડી = ₹ 80,000

Cની મૂડી = ₹ 90,000

વધારાની મૂડી = ₹ 30,000

(Aને ચૂકવવાની)

નવી પેઢીની કુલ મૂડી ₹ 2,00,000

Bની નવી પેટીમાં મૂડી = $2,00,000 \times \frac{3}{5} = ₹ 1,20,000$ (નવું પ્રમાણ)

Cની નવી પેટીમાં મૂડી = $₹ 2,00,000 \times \frac{2}{5} = ₹ 80,000$ (નવું પ્રમાણ)

(2) : ભાગીદારોએ લાવવાની કે ઉપાડી જવાની રોકડની ગણતરી :

	B (₹)	C (₹)
હવાલા બાદની જરૂરી નવી મૂડી	1,20,000	80,000
બાદ : હવાલા બાદની ખરેખર મૂડી	80,000	90,000
લાવવાની મૂડી (ઉપાડી જવાની મૂડી)	40,000	(10,000)
મૂડી લાવશે. મૂડી ઉપાડશે.		

આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
-	Aના મૂડી ખાતે તે રોકડ ખાતે [બા.જે. : Aને તેની લેઝી રકમ ચૂકવી તેના.]	૩	30,000	30,000
-	રોકડ ખાતે તે Bના મૂડી ખાતે [બા.જે. : B વધારાની જરૂરી મૂડી લાવ્યા તેના.]	૩	40,000	40,000
-	Cના મૂડી ખાતે તે રોકડ ખાતે [બા.જે. : Cને વધારાની મૂડી ચૂકવી તેના.]	૩	10,000	10,000

ઉધાર	ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં			જમા
વિગત	A (₹)	B (₹)	C (₹)	
રોકડ ખાતે	30,000	-	-	બાકી આગળ લાવ્યા
રોકડ ખાતે	-	-	10,000	રોકડ ખાતે
બા. આ. લઈ ગયા	-	1,20,000	80,000	
	30,000	1,20,000	90,000	30,000
				1,20,000
				90,000

(iii) જૂના ભાગીદારો નિવૃત્ત થતાં ભાગીદારને ચૂકવવાની રકમ રોકડમાં લાવે અને નિશ્ચિત રોકડ જાળવી રાખે :

ઉદાહરણ 19 : A, B અને C 5:3:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2017ના રોજ A નિવૃત્ત થાય છે. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાની ખોટ, અનામતો અને પાદડી અંગે જરૂરી હવાલા નાખ્યા બાદ ગ્રાન્ટેય ભાગીદારોની મૂડી અનુકૂમે ₹ 60,000, ₹ 50,000 અને ₹ 70,000 હતી. તે દિવસે રોકડની બાકી ₹ 30,000 હતી. ભાગીદારોએ નીચે મુજબ નક્કી કર્યું :

(અ) Aને તેની લેઝી રકમ રોકડમાં ચૂકવવી.

(બ) Aને ચૂકવ્યા બાદ નવી પેટીમાં રોકડસિલક ₹ 20,000 રહે તે રીતે B અને C જરૂરી રોકડ એવી રીતે લાવે કે ઉપાડી જાય કે જેથી B અને Cની મૂડી નવી પેટીમાં નવા નફો-નુકસાનના પ્રમાણમાં રહે.

જરૂરી ગણતરી દર્શાવી આમનોંધ લખો અને ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને રોકડ ખાતું તૈયાર કરો.

જવાબ : સમજૂતી (1) : B અને Cની નવી પેઢીમાં મૂડી

A, B અને Cનું જૂનું પ્રમાણ = 5:3:1

Aની નિવૃત્તિ બાદ B અને Cનું નવું પ્રમાણ = 3:1

B અને Cએ લાવવાની વધારાની મૂડી :

Aને ચૂકવવાની રકમ = ₹ 60,000

બાદ : Aને ચૂકવવા ઉપલબ્ધ રોકડ = ₹ 10,000

(₹ 30,000 - ₹ 20,000 જાળવી

રાખવાની રોકડ)

B અને Cએ લાવવાની રોકડ	₹ 50,000
-----------------------	----------

B અને Cની નવી પેઢીમાં કુલ મૂડી :

Bની મૂડી =	₹ 50,000
------------	----------

+ Cની મૂડી =	₹ 70,000
--------------	----------

→ + વધારાની મૂડી =	₹ 50,000	(Aને ચૂકવવા અને લઘુત્તમ રોકડ સિલક રાખવા માટે
--------------------	----------	--

B અને Cની કુલ મૂડી =	₹ 1,70,000	જરૂરી રોકડ)
----------------------	------------	-------------

નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં Bની મૂડી = ₹ 1,70,000 × $\frac{3}{4}$ = ₹ 1,27,500 (નવા ભાગ પ્રમાણે)

નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં Cની મૂડી = ₹ 1,70,000 × $\frac{1}{4}$ = ₹ 42,500 (નવા ભાગ પ્રમાણે)

(2) : B અને Cએ લાવવાની કે ઉપાડી જવાની રોકડની ગણતરી :

	B (₹)	C (₹)
નવી મૂડી	1,27,500	42,500
બાદ : હવાલા બાદની મૂડી	50,000	70,000
લાવવાની મૂડી (ઉપાડી જવાની મૂડી)	77,500	(27,500)
	મૂડી લાવશે.	મૂડી ઉપાડશે.

આમનોંધ

તારીખ/ક્રમ	વિગત	ખ.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
1	Aના મૂડી ખાતે તે રોકડ ખાતે [બા.જે. : Aને લેણી રકમ ચૂકવી તેના.]	૩	60,000	60,000
2	રોકડ ખાતે તે Bના મૂડી ખાતે [બા.જે. : B જરૂરી રોકડ વધારાની મૂડી તરીકે લાવ્યા તેના.]	૩	77,500	77,500
3	Cના મૂડી ખાતે તે રોકડ ખાતે [બા.જે. : Cને વધારાની મૂડી પરત કરી તેના.]	૩	27,500	27,500

ભાગીદારોનાં મૂડી ખતાં

ઉધાર

જમા

વિગત	A (₹)	B (₹)	C (₹)	વિગત	A (₹)	B (₹)	C (₹)
રોકડ ખાતે	60,000	—	—	બાકી આગળ લાવ્યા	60,000	50,000	70,000
રોકડ ખાતે	—	—	27,500	રોકડ ખાતે	—	77,500	—
બા. આ. લઈ ગયા	—	1,27,500	42,500				
	60,000	1,27,500	70,000				
					60,000	1,27,500	70,000

રોકડ ખતું

ઉધાર

જમા

તારીખ	વિગત	રકમ (₹)	તારીખ	વિગત	રકમ (₹)
1-4-17	બાકી આગળ લાવ્યા	30,000	1-4-17	Aના મૂડી ખાતે	60,000
1-4-17	Bના મૂડી ખાતે	77,500	1-4-17	Cના મૂડી ખાતે	27,500
		1,07,500	1-4-17	બાકી આગળ લઈ ગયા	20,000

ઉદાહરણ 20 : કરણ, ફેનિલ અને ફરશીદ તેમની મૂડીના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના

રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેખાં	રકમ (₹)
લેણદારો	16,000	પાધડી	40,000
કારીગર વળતર અનામત	12,000	જમીન-મકાન	2,00,000
કામદાર નફા ભાગ ભંડોળ	30,000	પેટન્ટ	60,000
પ્રોવિન્ટ ફંડ	45,000	યંત્રો	80,000
મૂડી ખતાં :		દેવાદારો	35,000
કરણ	2,00,000	— ધાલખાધ અનામત	5000
ફેનિલ	1,20,000	સ્ટોક	53,000
ફરશીદ	<u>80,000</u>	બેન્ક	40,000
	<u>4,00,000</u>		5,03,000
	5,03,000		

ઉપરની તારીખે ફરશીદ નિવૃત્ત થાય છે. ભાગીદારોએ એવું નક્કી કર્યું કે,

- (1) કરણ અને ફેનિલનું નવું નફો-નુકસાનનું પ્રમાણ 2:3 રાખવું.
- (2) પાધડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 80,000થી કરવું.
- (3) પેટન્ટના ₹ 60,000 ચાલુ વર્ષ ચૂકવેલ છે, જે કુલ 4 વર્ષ માટેના છે.
- (4) યંત્રો પર 10 % ધસારો માંડી વાળવો.
- (5) દેવાદારોમાંથી ₹ 3000 ધાલખાધ માંડી વાળવી.
- (6) ફરશીદને ₹ 20,000 ચૂકવી આપવા.

- (7) સ્ટોકની બજારકુમત ₹ 54,000 છે.
- (8) નવી પેઢીની કુલ મૂડી જૂની પેઢીની કુલ મૂડી એટલી જ રાખવી. આ મૂડી કરણ અને ફેનીલ તેમના નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રાખશે. જરૂરી હવાલા બેન્ક ખાતાં દ્વારા તૈયાર કરવા :
- (i) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું (ii) ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં (iii) બેન્ક ખાતું (iv) પાંક સરવૈયું તૈયાર કરો.

જવાબ :

પુનઃમૂલ્યાંકનનું ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
પેટન્ટ ખાતે	15,000	ઘાલખાધ અનામત ખાતે	2000
યંત્રો ખાતે	8000	(₹ 5000 – ₹ 3000 ઘાલખાધ)	
		સ્ટોક ખાતે	1000
		ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે (ખોટ) :	
		કરણ	10,000
		ફેનીલ	6000
		ફરશીદ	4000
			20,000
	23,000		23,000

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર

જમા

વિગત	કરણ (₹)	ફેનીલ (₹)	ફરશીદ (₹)	વિગત	કરણ (₹)	ફેનીલ (₹)	ફરશીદ (₹)
પાધડી ખાતે	20,000	12,000	8000	બાકી આગળ લાવ્યા	2,00,000	1,20,000	80,000
કરણના મૂડી ખાતે	–	8000	–	કારીગર વળતર અના.	6000	3600	2400
ફરશીદના મૂડી ખાતે (પાધડી)	–	16,000	–	ફેનીલના મૂડી ખાતે (પાધડી)	8000	–	16,000
બેન્ક ખાતે	–	–	20,000				
પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે	10,000	6000	4000				
ફરશીદની લોન ખાતે	–	–	66,400				
બેન્ક ખાતે	24,000	–	–				
બા. આ. લઈ ગયા	1,60,000	2,40,000	–	બેન્ક ખાતે	–	1,58,400	–
	2,14,000	2,82,000	98,400			2,14,000	2,82,000
							98,400

બેન્ક ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	40,000	ફરશીદ ખાતે	20,000
ફેનીલના મૂડી ખાતે	1,58,400	કરણ ખાતે	24,000
		બાકી આગળ લઈ ગયા	1,54,400
	1,98,400		1,98,400

તા. 1-4-2017ના રોજનું નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
લેણાદારો	16,000	પેટન્ટ	45,000
કામદાર નફા ભાગ ભંડોળ	30,000	યંત્રો	72,000
પ્રોવિલન્ટ ફંડ	45,000	દેવાદારો	32,000
ફરશીદની લોન ખાતે	66,400	સ્ટોક	54,000
મૂડી ખાતાં :		બેન્ક	1,54,400
કરણ	1,60,000	જમીન-મકાન	2,00,000
ફેનીલ	2,40,000		
	4,00,000		
	5,57,400		5,57,400

સમજૂતી (1) : પાછડીની વહેંચણી :

કરણ, ફેનીલ અને ફરશીદનું જૂનું પ્રમાણ = 5:3:2; કરણ અને ફેનીલનું નવું પ્રમાણ = 2:3

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

$$\text{કરણનો લાભ} = \frac{2}{5} - \frac{5}{10} = -\frac{1}{10} \text{ (તાગ)}$$

$$\text{ફેનીલનો લાભ} = \frac{3}{5} - \frac{3}{10} = \frac{3}{10}$$

$$\therefore \text{તેના દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર પાછડી} = ₹ 80,000 \times \frac{3}{10} = ₹ 24,000$$

કરણ તાગ કરતો હોવાથી તેને પણ પાછડી મળશે જે ફેનીલ આપશે.

$$\text{કરણને મળવાપાત્ર પાછડી} = 80,000 \times \frac{1}{10} = ₹ 8000$$

$$\text{ફરશીદને મળવાપાત્ર પાછડી} = 80,000 \times \frac{2}{10} = ₹ 16,000$$

આમનોંધ : ફેનીલના મૂડી ખાતે... 24,000

    તે કરણના મૂડી ખાતે 8000

    તે ફરશીદના મૂડી ખાતે 16,000

(2) : નવી પેઢીની મૂડીની વહેંચણી :

નવી પેઢીની કુલ મૂડી જૂની પેઢીની કુલ મૂડી ₹ 4,00,000 જેટલી કરણ અને ફેનીલ વચ્ચે તેમના નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણ 2:3માં રાખવાની છે.

$$\therefore \text{કરણની નવી મૂડી} = 4,00,000 \times \frac{2}{5} = 1,60,000; \text{ ફેનીલની નવી મૂડી} = 4,00,000 \times \frac{3}{5} = 2,40,000$$

ઉદાહરણ 21 : L, M અને N એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમો નફા-નુકસાન અનુક્રમે 40 %, 30 % અને 30 %ના ભાગે વહેંચે છે. તા. 31-3-2016ના રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
લેણાદારો	60,000	રોકડ	13,000
રોકાણ વધ્યાટ અનામત	15,000	સ્ટોક	32,000
ઘાલખાધ અનામત	10,000	દેવાદારો	80,000
મૂડી ખાતાં :		રોકાણો	60,000
L	1,80,000	મકાન	2,20,000
M	1,00,000	ફર્નિચર	30,000
N	90,000	જાહેરાત જુંબેશ ખર્ચ	20,000
	3,70,000		
	4,55,000		4,55,000

તા. 1-4-2016થી M નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્તિની શરતો નીચે મુજબ હતી :

- (1) Mનો ભાગ L અને N 3:2ના પ્રમાણમાં વહેંચશે.
  - (2) દેવાદરોમાંથી ₹ 8000 ઘાલખાધ માંડી વાળવી અને 10 % શકમંદ લેણાં અનામત અને 5 % વટાવ અનામતની જોગવાઈ કરવી.
  - (3) રોકાણોની બજારકિમત ₹ 50,000 છે.
  - (4) મકાનની બજારકિમત ₹ 2,50,000 છે.
  - (5) ₹ 1560 ફર્નિચરમાંથી માંડી વાળવાના છે.
  - (6) L અને Nની મૂડી તેમના નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રાખવી અને જરૂરી હવાલા તેમના ચાલુ ખાતે નાખવા.
  - (7) પાંદડિનું મૂલ્યાંકન ₹ 50,000થી કરવામાં આવ્યું.
  - (8) ₹ 5500ના લેણદારો Nએ ચૂકવવાનું કબૂલ્યું.

જરૂરો ખાતા તથાર કરો અન નિવૃત્તિ બાદનું પાકુ સરવયું પણ તથાર કરો.

જવાબ :

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
ધાલખાધ અનામત ખાતે (₹ 10,000 - ધાલખાધ ₹ 8000 - નવી ધાલખાધ અનામત ₹ 7200)	5200	મકાન ખાતે	30,000
દેવાદારો પર વટાવ અનામત ખાતે	3240		
ફર્નિચર ખાતે	1560		
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે (નફો) :			
L	8000		
M	6000		
N	6000	20,000	
		30,000	
			30,000

ભાગીદારોનાં મૃતી ખાતાં

વિગત	L (₹)	M (₹)	N (₹)	વિગત	L (₹)	M (₹)	N (₹)
જહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ	8000	6000	6000	બાકી આગળ લાવ્યા	1,80,000	1,00,000	90,000
Mના મૂડી ખાતે (પાઘડી)	9000	—	6000	રોકાણ વળતર અનામત ખાતે	2000	1500	1500
Mની લોન ખાતે	—	1,16,500	—	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે	8000	6000	6000
ચાલુ ખાતે	19,880	—	—	Lના મૂડી ખાતે (પાઘડી)	—	9000	—
બા. આ. લઈ ગયા	1,53,120	—	1,10,880	Nના મૂડી ખાતે (પાઘડી) લેણદારો ખાતે ચાલુ ખાતે	—	6000	—
	1,90,000	1,22,500	1,22,880		1,90,000	1,22,500	1,22,880

તા. 1-4-2016નાં રોજનું નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
Mની લોન	1,16,500	Nનું ચાલુ ખાતું	19,880
Lનું ચાલુ ખાતું	19,880	દેવાદારો	80,000
મૂડી ખાતાં :		— ઘાલખાધ	8000
L	1,53,120		72,000
N	1,10,880	— ઘાલખાધ અનામત	7200
લેણદારો (₹ 60,000 – ₹ 5500)	54,500		64,800
		— વટાવ અનામત	3240
		સ્ટોક	32,000
		રોકાણો	50,000
		મકાન	2,50,000
		ફર્નિચર	28,440
		રોકડ	13,000
	4,54,880		4,54,880

સમજૂતી (1) : પાધડીની વહેંચણી :

L, M અને Nનું જૂનું પ્રમાણ = 4:3:3

Mનો ભાગ L અને Nને 3:2ના પ્રમાણમાં મળશે.

∴ L અને Nનું લાભનું પ્રમાણ = 3:2

Mના ભાગની પાધડી = $50,000 \times \frac{3}{10} = ₹ 15,000$

Mને ₹ 15,000 પાધડી L અને N તેમના લાભના પ્રમાણ 3:2માં આપશે.

આમનોંધ :

Lના મૂડી ખાતે...ઊ	9000
Nના મૂડી ખાતે...ઊ	6000
તે Mના મૂડી ખાતે	15,000

(2) : L અને Nનું નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ

L, M અને Nનું જૂનું પ્રમાણ = 4:3:3

Mનો ભાગ $\frac{3}{10}$, L અને Nને 3:2ના પ્રમાણમાં મળે છે.

∴ Lનો લાભ = $\frac{3}{10} \times \frac{3}{5} = \frac{9}{50}$

Nનો લાભ = $\frac{3}{10} \times \frac{2}{5} = \frac{6}{50}$

નવો ભાગ = જૂનો ભાગ + લાભ

∴ Lનો ભાગ = $\frac{4}{10} + \frac{9}{50} = \frac{20+9}{50} = \frac{29}{50}$

Nનો ભાગ = $\frac{3}{10} + \frac{6}{50} = \frac{15+6}{50} = \frac{21}{50}$

∴ નવું પ્રમાણ = 29:21

(3) : નવી પેઢીની મૂડી L અને Nના નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રાખવાની ગણતરી :

$$\begin{array}{ll} \text{Lની મૂડી} (\text{₹ } 1,90,000 - \text{₹ } 17,000) & = \text{₹ } 1,73,000 \\ \text{Nની મૂડી} (\text{₹ } 1,03,000 - \text{₹ } 12,000) & = \text{₹ } 91,000 \\ \text{નવી પેઢીની કુલ મૂડી} & = \text{₹ } 2,64,000 \end{array}$$

નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણ 29:21માં મૂડીની વહેંચણી :

$$\therefore \text{Lની નવી મૂડી} = 2,64,000 \times \frac{29}{50} = \text{₹ } 1,53,120$$

$$\text{Nની નવી મૂડી} = 2,64,000 \times \frac{21}{50} = \text{₹ } 1,10,880$$

ઉદાહરણ 22 : P, Q અને R સરબે હિસ્સે નફા-નુકસાન વહેંચતા એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2016ના રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારીઓ	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
P	9000	ટ્રેડમાર્ક	5400
Q	6000	જમીન-મકાન	10,000
R	6000	X લિ.ના શેર	1500
	21,000	સ્ટોક	3000
સામાન્ય અનામત	1200	દેવાદારો	3000
રોકાણ વધ્યઘટ ભંડોળ	360	— ઘાલખાંધ અનામત	240
લેણદારો	4600	રોકડ-બેન્ક	1500
		નફા-નુકસાન ખાતું	3000
	27,160		27,160

R તા. 31-3-2016ના રોજ નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્તિ વખતે નીચે મુજબ નક્કી કરવામાં આવ્યું.

- (1) પેઢીની પાધડી છેલ્લાં પાંચ વર્ષના સરેરાશ નફાથી ત્રણ ગણવી.
- (2) જમીન-મકાનની કિંમત ₹ 15,000 ગણવી.
- (3) X લિ.ના શેરની બજારકિંમત ₹ 1200 છે.
- (4) બધા જ દેવાદારો સધ્યર છે.
- (5) ₹ 2000 ચૂકવવાના બાકી પગારની જોગવાઈ કરવી.
- (6) પેઢીનો અગાઉના 4 વર્ષનો નફા નીચે મુજબ હતો :

2011-12	₹ 6000
2012-13	₹ 2000
2013-14	₹ 3000
2014-15	₹ 2000

- (7) Rનો નફાનો ભાગ Pને મળશે.
  - (8) Rને તેની લેણી રકમ રોકડમાં ચૂકવી આપવી અને તે રકમ P અને Q એવી રીતે રોકડમાં લાવશે કે જેથી તેમની મૂડી નવી પેઢીમાં નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રહે.
- જરૂરી ખાતાં અને નવું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

જવાબ :

પુન:મૂલ્યાંકન ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
ચૂકવવાના બાકી પગાર ખાતે ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે (નફો) :	2000	ઘાલખાખ અનામત ખાતે જમીન-મકાન ખાતે	240 5000
P 1080			
Q 1080			
R 1080	3240		
			5240
			5240

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર

જમા

વિગત	P (₹)	Q (₹)	R (₹)	વિગત	P (₹)	Q (₹)	R (₹)
નફો-નુકસાન ખાતે	1000	1000	1000	બાકી આગળ લાવ્યા	9000	6000	6000
Rના મૂડી ખાતે	2000	—	—	સામાન્ય અના. ખાતે	400	400	400
રોકડ-બેંક ખાતે	—	—	8500	રોકાણ વધઘટ ભંડોળ ખાતે	20	20	20
બા. આ. લઈ ગયા	15,000	7500	—	Pના મૂડી ખાતે (પાછડી)	—	—	2000
				પુન:મૂલ્યાંકન ખાતે	1080	1080	1080
				રોકડ-બેંક ખાતે	7500	1000	—
	18,000	8500	9500		18,000	8500	9500

રોકડ-બેંક ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	1500	Rના મૂડી ખાતે	8500
Pના મૂડી ખાતે	7500	બાકી આગળ લઈ ગયા	1500
Qના મૂડી ખાતે	1000		
	10,000		10,000

તા. 1-4-2016નાં રોજનું નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :		જમીન-મકાન	15,000
P 15,000		X લિ.ના શેર	1200
Q 7500	22,500	સ્ટોક	3000
લેણાદારો	4600	દેવાદારો	3000
ચૂકવવાનો બાકી પગાર	2000	રોકડ-બેંક	1500
	29,100	ટ્રેડમાર્ક	5400
			29,100

સમજૂતી (1) : પાધડીનું મૂલ્યાંકન અને વહેંચણી :

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{6000 + 2000 + 3000 + 2000 - 3000}{5} = ₹ 2000$$

$$\text{પાધડી} = ₹ 2000 \times 3 = ₹ 6000$$

$$R\text{નો પાધડીમાં ભાગ} = 6000 \times \frac{1}{3} = ₹ 2000$$

∴ Rના નફાનો ભાગ Pને મળે છે.

∴ Rને પાધડી P આપશે.

આમનોંધ :

Pના મૂડી ખાતે...ઓ	2000
તે Rના મૂડી ખાતે	2000

(2) : નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ :

$$P, Q અને Rનું જૂનું પ્રમાણ = 1:1:1$$

R નિવૃત્ત થાય છે, તેનો ભાગ Pને મળશે.

$$\text{નવો ભાગ} = જૂનો ભાગ + લાભ$$

$$\therefore P\text{નો ભાગ} = \frac{1}{3} + \frac{1}{3} = \frac{2}{3}$$

$$Q\text{નો ભાગ} = \frac{1}{3} + 0 = \frac{1}{3}$$

$$\therefore \text{નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ} = 2:1$$

(3) : P અને Qની નવી મૂડી :

Pની મૂડી (₹ 10,500 - ₹ 3000)	= ₹ 7500
+ Qની મૂડી (₹ 7500 - ₹ 1000)	= ₹ 6500
+ Rને ચૂકવેલ રકમ (વધારાની મૂડી)	= ₹ 8500
નવી પેઢીની કુલ મૂડી	= ₹ 22,500

$$\therefore Pની નવી મૂડી = 22,500 \times \frac{2}{3} = ₹ 15,000$$

$$Qની નવી મૂડી = 22,500 \times \frac{1}{3} = ₹ 7500$$

ઉદાહરણ 23 : E, F અને G 4:3:3ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા પેઢીના ભાગીદારો છે. E તા. 31-3-2015ના રોજ નિવૃત્ત થાય છે. તે દિવસનું તેમનું પાંકું સરવૈયું નીચે પ્રમાણે હતું :

પાંકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
E	8000	પાધડી	1000
F	5000	જમીન-મકાન	6000
G	2000	ફર્નિચર	4000
સામાન્ય અનામત		સ્ટોક	6600
લેણાદારો	2000	દેવાદારો	9000
દેવીહૂંડી	8000	રોકડ	400
	2000		
	27,000		27,000

નિવૃત્તિની શરતો નીચે મુજબ નક્કી કરવામાં આવી :

- (1) પાધડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 4000થી કરવામાં આવ્યું.
  - (2) કાયમી ભિલક્તોની કિંમતમાં 20 % વધારો કરવો.
  - (3) સ્ટોક 10 % વધુ કિંમતે દર્શાવેલ છે.
  - (4) નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ F અને G વચ્ચે 4:1 નક્કી કરવામાં આવ્યું.
  - (5) Eને તેની લેણી રકમ ચૂકવી દેવી અને નવી પેઢીમાં રોકડ ₹ 1000 રહે તે રીતે F અને G જરૂરી રોકડ એવી રીતે લાવશે કે લઈ જશે કે જેથી નવી પેઢીમાં તેમની મૂડી નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રહે.
- જરૂરી ખાતાં અને પાંકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

જવાબ :

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું

ઉધાર	વિગત	રકમ (₹)	વિગત	જમા
સ્ટોક ખાતે		600	જમીન-મકાન ખાતે	1200
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે (નફા) :			ફર્નિચર ખાતે	800
E	560			
F	420			
G	420	1400		
		2000		2000

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર	વિગત	E (₹)	F (₹)	G (₹)	વિગત	E (₹)	F (₹)	G (₹)	જમા
પાધડી ખાતે	400	300	300		બાકી આગળ લાવ્યા	8000	5000	2000	
Eના મૂડી ખાતે	—	1600	—		સામાન્ય અના. ખાતે	800	600	600	
Gના મૂડી ખાતે	—	400	—		Fના મૂડી ખાતે	1600	—	400	
રોકડ ખાતે	10,560	—	—		પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે	560	420	420	
બા. આ. લઈ ગયા	—	14,400	3600		રોકડ ખાતે	—	10,680	480	
	10,960	16,700	3900			10,960	16,700	3900	

રોકડ ખાતું

ઉધાર	વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)	જમા
બાકી આગળ લાવ્યા		400	Eના મૂડી ખાતે	10,560	
Fના મૂડી ખાતે		10,680	બાકી આગળ લઈ ગયા	1000	
Gના મૂડી ખાતે		480			
		11,560			11,560

તા. 1-4-2015નાં રોજનું નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
લેણાદારો	8000	જમીન-મકાન	7200
દેવીહૂદી	2000	ફર્નિચર	4800
મૂડી ખાતાં :		સ્ટોક	6000
F	14,400	દેવાદારો	9000
G	3600	રોકડ	1000
	18,000		
	28,000		

સમજૂતી (1) : લાભનું પ્રમાણ :

$$E, F \text{ અને } G \text{નું જૂનું પ્રમાણ} = 4:3:3$$

$$F \text{ અને } G \text{નું નવું પ્રમાણ} = 4:1$$

$$\text{લાભ} = \text{નવો ભાગ} - \text{જૂનો ભાગ}$$

$$F = \frac{4}{5} - \frac{3}{10} = \frac{5}{10}$$

$$G = \frac{1}{5} - \frac{3}{10} = -\frac{1}{10} \text{ (ત્યાગ)}$$

(2) : પાધડીની વહેંચણી :

G ત્યાગ કરતો હોવાથી Gને પાધડી મળશે.

$$E\text{ને મળવાપાત્ર પાધડી} = 4000 \times \frac{4}{10} = ₹ 1600$$

$$F \text{ દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર પાધડી} = 4000 \times \frac{5}{10} = ₹ 2000$$

$$G\text{ને મળવાપાત્ર પાધડી} = 4000 \times \frac{1}{10} = ₹ 400$$

આમનોંધ :

$$E\text{ના મૂડી ખાતે...} 2000$$

$$\text{તે } E\text{ના મૂડી ખાતે} \quad 1600$$

$$\text{તે } G\text{ના મૂડી ખાતે} \quad 400$$

(3) : F અને Gની નવી મૂડી :

$$F\text{ની મૂડી} (₹ 6020 - ₹ 2300) = ₹ 3720$$

$$G\text{ની મૂડી} (₹ 3420 - ₹ 300) = ₹ 3120$$

$$\text{જરૂરી વધારાની મૂડી} = ₹ 11,160$$

(Eને ચૂકવ્યા ₹ 10,560 + જરૂરી આખરની

રોકડ ₹ 1000 - શરૂની બાકી ₹ 400)

$$F \text{ અને } G \text{ની કુલ મૂડી} = ₹ 18,000$$

$$\therefore F\text{ની નવી મૂડી} = 18,000 \times \frac{4}{5} = ₹ 14,400$$

$$G\text{ની નવી મૂડી} = 18,000 \times \frac{1}{5} = ₹ 3600$$

9. મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારને ચૂકવવાપાત્ર રકમ નક્કી કરવી અને તેના વહીવટકર્તાને ચૂકવણી કરવી (Determination of Amount Payable to the Deceased Partner and Payment to his Executor)

ભાગીદાર આયોજન મુજબ અગાઉથી નક્કી થયેલ તારીખે નિવૃત્ત થાય છે, પરંતુ ભાગીદારનું મૃત્યુ કોઈ પણ સમયે થઈ શકે છે. તેથી મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારના વારસદારો મૃત્યુ થતા ભાગીદારને મળતી રકમ મેળવવા હક્કાર બને છે. ઉપરાંત છેલ્લા પાકા સરવૈયાની તારીખથી મૃત્યુ સુધી પેઢીના નફામાં પણ ભાગ, મૂડી પર વ્યાજ, પગાર વગેરે મેળવવા હક્કાર બને છે. મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારોના વારસદારોને નીચે મુજબ રકમ મળવાપાત્ર છે.

- (i) મૂડી ખાતાં અને ચાલુ ખાતાંમાં જમા રકમ
- (ii) અનામતો અને એકઠા થયેલ નફામાં તેનો ભાગ
- (iii) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંના નફામાં ભાગ
- (iv) પેઢીની પાઘડીમાં તેનો ભાગ
- (v) વર્ષની શરૂઆતથી મૃત્યુની તારીખ સુધીના પેઢીના નફામાં ભાગ
- (vi) વર્ષની શરૂઆતથી મૃત્યુની તારીખ સુધી મૂડી પર વ્યાજ
- (vii) વર્ષની શરૂઆતથી મૃત્યુની તારીખ સુધી પગાર કે કમિશન
- (viii) પેઢીને આપેલ લોન અને તેના પર મૃત્યુની તારીખ સુધીનું વ્યાજ
નીચેની રકમો તેના ખાતે ઉધારવામાં આવે છે :
- (i) ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકી
- (ii) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટમાં તેનો ભાગ
- (iii) એકઠા થયેલ નુકસાનમાં તેનો ભાગ
- (iv) ચાલુ પ્રસારિત મહેસૂલી ખર્ચમાં તેનો ભાગ
- (v) પેઢીના ચોપડે દર્શાવેલ પાઘડીમાં તેનો ભાગ
- (vi) ઉપાડ
- (vii) ઉપાડ પર વ્યાજ
- (viii) વર્ષની શરૂઆતથી મૃત્યુની તારીખ સુધી પેઢીની ખોટમાં તેનો ભાગ

ઉપરના હવાલાઓની અસર મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારના મૂડી ખાતાંમાં આપવામાં આવે છે અને તેનું મૂડી ખાતું બંધ કરી તેની બાકી વહીવટકર્તા ખાતે લઈ જવામાં આવે છે. આ માટે નીચે મુજબની આમનોંધ કરવામાં આવે છે.

મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારના મૂડી ખાતે...ઉ

તે મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારના વહીવટકર્તા ખાતે

● મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારને નફામાં ભાગ :

વર્ષની શરૂઆતથી મૃત્યુની તારીખ સુધી પેઢીના નફામાં ભાગ મળવાપાત્ર છે. પેઢીનો નફો જે-ને હિસાબી વર્ષ પૂરું થાય ત્યારે શોધવામાં આવે છે. ભાગીદારનું મૃત્યુ હિસાબી વર્ષ પૂરું થયા પહેલાં એટલે કે વર્ષની વચ્ચે થાય તો તે વર્ષના નફાની ગણતરી કર્યા વગર તે વર્ષના નફામાં ભાગ આપવાનો પ્રશ્ન ઊભો થાય. તેથી મૃત્યુ થતા ભાગીદારને વર્ષની શરૂઆતથી મૃત્યુ થયા તારીખ સુધી નફામાં ભાગ ભૂતકાળના નફા કે વેચાણને આધારે નીચેની રીતે આપવામાં આવે છે :

- (1) પાછલા વર્ષના નફાને આધારે
- (2) ભૂતકાળના અમુક વર્ષના સરેરાશ નફાને આધારે
- (3) પાછલા વર્ષના વેચાણ અને નફાને આધારે

દા.ત., ભાગીદાર Aનું મૃત્યુ તા. 30-6-2016ના રોજ થાય છે. Aનો નફામાં ભાગ $\frac{1}{5}$ છે. હિસાબી વર્ષ 31મી માર્ચના રોજ પૂરું થાય છે. છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો નફો આ મુજબ છે :

વર્ષ 2013-14	₹ 80,000
વર્ષ 2014-15	₹ 60,000
વર્ષ 2015-16	₹ 40,000

વર્ષ 2015-16નું વેચાણ ₹ 2,00,000 હતું. ચાલુ વર્ષનું પ્રથમ ત્રણ માસનું વેચાણ ₹ 60,000 હતું.

નીચેના સંજોગોમાં Aને ચૂકવવાપાત્ર નફાની ગણતરી કરો :

- (1) પાછલા વર્ષના નફાને આધારે
- (2) છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના સરેરાશ નફાને આધારે
- (3) પાછલા વર્ષના વેચાણ અને નફાને આધારે

જવાબ : (1) પાછલા વર્ષના નફાને આધારે :

Aને તા. 1-4-2016થી તા. 30-6-2016 સુધી 3 માસ માટે નફામાં ભાગ ચૂકવવાપાત્ર થાય છે. પાછલા વર્ષ 2015-16નો નફો ₹ 40,000 છે.

$$A\text{ના ભાગનો નફો} = ₹ 40,000 \times \frac{1}{5} \times \frac{3}{12} = ₹ 2000$$

(2) છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના સરેરાશ નફાને આધારે :

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{80,000 + 60,000 + 40,000}{3} = ₹ 60,000$$

$$A\text{ના ભાગનો નફો} = ₹ 60,000 \times \frac{1}{5} \times \frac{3}{12} = ₹ 3000$$

(3) પાછલા વર્ષના વેચાણ અને નફાને આધારે :

$$2015-16નું વેચાણ ₹ 2,00,000 : નફા ₹ 40,000$$

$$2016-17નું ત્રણ માસનું વેચાણ ₹ 60,000 : (?)$$

$$\frac{40,000 \times 60,000}{2,00,000} = ₹ 12,000 \text{ (પેઢીનો 3 માસનો નફો)}$$

$$B\text{નો ભાગ} = 12,000 \times \frac{1}{5} = ₹ 2400$$

Bને નફો વર્ષ પૂરું થયા પહેલાં ચૂકવવામાં આવતો હોવાથી Bને ચૂકવવાપાત્ર નફા માટે નીચે મુજબની આમનોંધ પસાર કરવામાં આવશે.

નફા-નુકસાન ઉપલક ખાતે...⑥

તે Bના મૂડી ખાતે

નફાને અસર કરતી અન્ય ચૂકવણીઓ દા.ત., મૂડી પર વ્યાજ, લોન પર વ્યાજ, પગાર, કમિશન વગેરે પણ નફા-નુકસાન ઉપલક ખાતે લઈ જવામાં આવશે. જેની આમનોંધ નીચે મુજબ કરવામાં આવશે :

(i) મૂડી પર વ્યાજ ખાતે...⑥

લોન પર વ્યાજ ખાતે...⑥

પગાર ખાતે...⑥

કમિશન ખાતે...⑥

તે મૃત્યુ પામનાર ભાગીદારના મૂડી ખાતે

(ii) નફા-નુકસાન ઉપલક ખાતે...⑥

તે મૂડી પર વ્યાજ ખાતે

તે લોન પર વ્યાજ ખાતે

તે પગાર ખાતે

તે કમિશન ખાતે

મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારનું મૂડી ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
ચાલુ ખાતે (ઉધાર બાકી)	✓	બાકી આગળ લાવ્યા	✓
પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે		ચાલુ ખાતે (જમા બાકી)	✓
(પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાની ખોટમાં ભાગ)	✓	અનામતો ખાતે (અનામતોમાં તેનો ભાગ)	✓
નફા-નુકસાન ખાતે		નફા-નુકસાન ખાતે	
(એકટી થયેલ ખોટમાં ભાગ)	✓	(નહિ વહેંચેલ નફામાં તેનો ભાગ)	✓
પાઘડી ખાતે - માંડી વાળેલ		પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે (નફામાં તેનો ભાગ)	✓
(જૂની પાઘડીમાં ભાગ)	✓	અન્ય ભાગીદારના મૂડી ખાતે	
ઉપાડ ખાતે	✓	(નવી પાઘડીમાં ભાગ)	✓
ઉપાડના વ્યાજ ખાતે	✓	મૂડી પર વ્યાજ ખાતે	✓
જાહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ ખાતે (તેનો ભાગ)	✓	પગાર કે કમિશન ખાતે	✓
નફા-નુકસાન ઉપલક ખાતે		લોન ખાતે (પેઢીને આપેલ લોન)	✓
(મૃત્યુ તારીખ સુધીની પેઢીની ખોટમાં ભાગ)	✓	લોનના વ્યાજ ખાતે	✓
		નફા-નુકસાન ઉપલક ખાતે	
		(મૃત્યુ તારીખ સુધીના પેઢીના નફામાં ભાગ)	✓
	✓✓✓		✓✓✓

● મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારને ચૂકવણી :

મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારના વહીવટકર્તાને ભાગીદારી કરારમાં નક્કી થયા મુજબ તેની લેણી રકમ બાકીના ભાગીદારો પેઢીમાંથી ચૂકવે છે.

મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારને તેની લેણી રકમ નીચે મુજબ ચૂકવવામાં આવે છે :

- (1) પૂરેપૂરી રકમ એકસામટી ચૂકવવામાં આવે.
- (2) એક કરતાં વધારે હપ્તામાં વ્યાજ સહિત ચૂકવવામાં આવે.

આ બંને રીતે ચૂકવણી વખતે પેઢીના ચોપડે નીચે મુજબ આમનોંધ કરવામાં આવે છે :

- (1) પૂરેપૂરી રકમ એકસામટી ચૂકવવામાં આવે, જ્યારે લેણી રકમ એકસામટી એક જ હપ્તામાં ચૂકવવામાં આવે ત્યારે,

મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારના વહીવટકર્તા ખાતે...ઉ

તે બેંક ખાતે

- (2) એક કરતાં વધારે હપ્તામાં વ્યાજ સહિત ચૂકવવામાં આવે ત્યારે, જ્યારે મૃત્યુ પામનારના વહીવટકર્તાને લેણી રકમ હપ્તામાં વ્યાજ સહિત ચૂકવવામાં આવે ત્યારે ભાગીદારી કરારમાં જે વ્યાજ ચૂકવવાનો ઉલ્લેખ કરેલ હોય તે વ્યાજ બાકી રકમ પર ગણીને હપ્તામાં ચૂકવવામાં આવે છે. જો ભાગીદારી કરારમાં વ્યાજ અંગે ઉલ્લેખ ન હોય તો વાર્ષિક 6 %ના દરે વ્યાજ ચૂકવવાપાત્ર છે. ભાગીદારીના કાયદા 1932 હેઠળ મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારનો વહીવટકર્તા વ્યાજના બદલે નફામાં ભાગ લેવા પણ હક્કદાર છે.

હપ્તામાં વાજ સહિત રકમ ચૂકવવામાં આવે ત્યારે પેઢીના ચોપડે નીચે મુજબ આમનોંધ કરવામાં આવશે :

(i) જ્યારે વાજ લેણું થાય ત્યારે,

વાજ ખાતે ૬...

તે મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારના વહીવટકર્તા ખાતે

(ii) જ્યારે વાજ સહિત હપ્તાની રકમ ચૂકવવામાં આવે ત્યારે,

મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારના વહીવટકર્તા ખાતે...૩

તે બેન્ક ખાતે

ઉદાહરણ 24 : X, Y અને Z અનુક્રમે 5:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2016ના રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે પ્રમાણે હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
X	50,000	કાયમી મિલકતો	80,000
Y	80,000	દેવાદારો	20,000
Z	70,000	સ્ટોક	80,000
સામાન્ય અનામત લેણાદારો		રોકડ	30,000
		જાહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ	40,000
	2,00,000		
	20,000		
	30,000		
	2,50,000		
			2,50,000

તા. 31-12-2016ના રોજ Zનું મૃત્યુ થયું. ભાગીદારોના કરાર મુજબ,

(1) નિવૃત્ત ભાગીદારને મૃત્યુની તારીખ સુધી નફામાં ભાગ પાછલા વર્ષના નફાના આધારે આપવો.

(2) પેઢીની પાઘડીનું મૂલ્યાંકન છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના નફાથી બમણું કરવું.

પેઢીનો છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો નફો નીચે મુજબ હતો :

2013-14 ₹ 80,000

2014-15 ₹ 70,000

2015-16 ₹ 60,000

Zના વહીવટકર્તાને ચૂકવવાપાત્ર રકમ તેનું મૂડી ખાતું તૈયાર કરીને નક્કી કરો.

જવાબ :

Zનું મૂડી ખાતું

ઉધાર			જમા
વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
જાહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ	8000	બાકી આગળ લાવ્યા	70,000
Zના વહીવટકર્તા ખાતે	1,03,000	સામાન્ય અનામત ખાતે	4000
		નફો-નુકસાન ઉપલક ખાતે (નફામાં ભાગ)	9000
		Xના મૂડી ખાતે (પાઘડી)	17,500
		Yના મૂડી ખાતે (પાઘડી)	10,500
	1,11,000		1,11,000

સમજૂતી (1) : Zને નફામાં ભાગ :

Zને પાછલા વર્ષ 2015-16ના નફાના આધારે તા. 1-4-2016થી મૃત્યુ તારીખ તા. 31-12-2016 સુધી 9 માસનો નફો મળવાપાત્ર છે.

$$\text{Zના ભાગનો નફો} = 60,000 \times \frac{2}{10} \times \frac{9}{12} \\ = ₹ 9000$$

(2) : પાદડીનું મૂલ્યાંકન અને Zને ચૂકવવાપાત્ર પાદડી,

$$\text{સરેરાશ નફો} = \frac{80,000 + 70,000 + 60,000}{3} \\ = ₹ 70,000$$

$$\text{પેટીની પાદડી} = ₹ 70,000 \times 2 \\ = ₹ 1,40,000$$

$$Zની પાદડી = 1,40,000 \times \frac{2}{10} \\ = ₹ 28,000$$

X અને Y, Zને તેના લાભના પ્રમાણમાં પાદડી આપશે.

X, Y અને Zનું જૂનું પ્રમાણ = 5:3:2

X અને Yનું જૂનું પ્રમાણ = લાભનું પ્રમાણ = 5:3

$$Xએ આપવાની પાદડી = ₹ 28,000 \times \frac{5}{8} \\ = ₹ 17,500$$

$$Yએ આપવાની પાદડી = ₹ 28,000 \times \frac{3}{8} \\ = ₹ 10,500$$

ઉદાહરણ 25 : A, B અને C એક પેટીના ભાગિદારો છે. તા. 31-3-2015ના રોજ પેટીના ચોપડે નીચે મુજબની બાકીઓ હતી.

મૂડી : A ₹ 90,000, B ₹ 50,000, C ₹ 60,000

આકસ્મિક અનામત ₹ 9000; રોકાણ વધઘટ અનામત ₹ 3000; પાદડી ₹ 15,000

તા. 30-6-2015ના રોજ Bનું મૃત્યુ થયું.

ભાગિદારોએ સર્વસંમતિથી નક્કી કર્યું કે,

- (1) Bને વાર્ષિક 12 % લેખે મૂડી પર વ્યાજ આપવું.
- (2) Bનો ઉપાડ ₹ 6000 હતો, તેના પર ₹ 300 વ્યાજ વસૂલ કરવું.
- (3) Bને છેલ્લાં ગ્રાન વર્ષમાં તેના ખાતે જમા થયેલ નફા જેટલી રકમ પાદડી તરીકે આપવી.
- (4) Bને છેલ્લાં ગ્રાન વર્ષના સરેરાશ નફાને આધારે નફામાં ભાગ આપવો. જે નફો ₹ 60,000, ₹ 70,000 અને ₹ 50,000 હતો.
- (5) Bના વહીવટકર્તાને ₹ 9200 તાત્કાલિક ચૂકવી આપવા અને બાકીની રકમ વાર્ષિક 6 %ના વ્યાજ સહિત બે સરખા વાર્ષિક હપ્તામાં ચૂકવી આપવી.
- (6) A અને Cનું નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ 2:1 રાખવું. Bના વહીવટકર્તાનું ખાતું અને વહીવટકર્તાનું લોન ખાતું છેલ્લી ચૂકવણી થાય ત્યાં સુધીનું તૈયાર કરો.

જવાબ :

Bના વહીવટકર્તાનું ખાતું

ઉધાર

જમા

તારીખ	વિગત	રકમ (₹)	તારીખ	વિગત	રકમ (₹)
1-7-15	પાદડી ખાતે	5000	1-7-15	Bના મૂડી ખાતે	50,000
"	ઉપાડ ખાતે	6000	"	આકસ્મિક અનામત ખાતે	3000
"	ઉપાડના વ્યાજ ખાતે	300	"	રોકાણ વધ્યાટ અનામત ખાતે	1000
"	બેંક ખાતે	9200	"	મૂડીના વ્યાજ ખાતે	1500
"	Bના વહીવટકર્તાની લોન ખાતે	1,00,000		Aના મૂડી ખાતે	60,000
				નફા-નુકસાન ઉપલબ્ધ ખાતે	5000
		1,20,500			1,20,500

Bના વહીવટકર્તાની લોનનું ખાતું

ઉધાર

જમા

તારીખ	વિગત	રકમ (₹)	તારીખ	વિગત	રકમ (₹)
31-3-16	બાકી આગળ લઈ ગયા	1,04,500	1-7-15	Bના વહીવટકર્તા ખાતે	1,00,000
			31-3-16	વ્યાજ ખાતે (₹ 1,00,000 × $\frac{6}{100} \times \frac{9}{12}$)	4500
		1,04,500			1,04,500
30-6-16	બેંક ખાતે (50,000 + 4500 + 1500)	56,000	1-4-16	બાકી આગળ લાવ્યા	1,04,500
31-3-17	બાકી આગળ લઈ ગયા	52,250	30-6-16	વ્યાજ ખાતે (₹ 1,00,000 × $\frac{6}{100} \times \frac{3}{12}$)	1500
		1,08,250	31-3-17	વ્યાજ ખાતે (₹ 50,000 × $\frac{6}{100} \times \frac{9}{12}$)	2250
30-6-17	બેંક ખાતે (₹ 50,000 + ₹ 2250 + ₹ 750)	53,000	1-4-17	બાકી આગળ લાવ્યા	52,250
		53,000	30-6-17	વ્યાજ ખાતે (₹ 50,000 × $\frac{6}{100} \times \frac{3}{12}$)	750
					53,000

સમજૂતી (1) : મૂડી પર વ્યાજ :

$$₹ 50,000 \times \frac{12}{100} \times \frac{3}{12} = ₹ 1500$$

(2) : લાભનું પ્રમાણ :

A, B અને Cનું જૂનું પ્રમાણ = 1:1:1

A અને Cનું નવું પ્રમાણ = 2:1

લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ

$$A\text{નો લાભ} = \frac{2}{3} - \frac{1}{3} = \frac{1}{3}$$

$$C\text{નો લાભ} = \frac{1}{3} - \frac{1}{3} = 0. B\text{નો ભાગ ફક્ત A મેળવે છે.}$$

(3) : Bને ચૂકવવાપાત્ર પાદઠીની રકમ :

Bને છેલ્લાં ત્રણ વર્ષમાં તેના ખાતે જમા થયેલ નફા જેટલી રકમ પાદઠી તરીકે આપવાની છે.

$$\text{છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો નફો} = ₹ 60,000 + ₹ 70,000 + ₹ 50,000 = ₹ 1,80,000$$

$$B\text{ને ચૂકવવાપાત્ર પાદઠી} = ₹ 1,80,000 \times \frac{1}{3} = ₹ 60,000$$

Bને પાદઠી ફક્ત A આપશે.

(4) : Bને નફામાં ભાગ :

$$\text{છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો સરેરાશ નફો} = \frac{60,000 + 70,000 + 50,000}{3} = ₹ 60,000$$

$$\text{નફામાં ભાગ} = ₹ 60,000 \times \frac{1}{3} \times \frac{3}{12} = ₹ 5000$$

નોંધ : 1932ના ભાગીદારી કાયદા મુજબ Bના વહીવટકર્તાની લોન પર વાર્ષિક 6 %ના દરે વ્યાજ ચૂકવાશે.

ઉદાહરણ 26 : M, N અને O, 2:1:2ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2016ના રોજ
તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
M	1,00,000	જમીન-મકાન	1,00,000
N	60,000	યંત્રો	60,000
O	<u>80,000</u>	સ્ટોક	36,000
સામાન્ય અનામત	10,000	દેવાદારો	40,000
કામદાર વળતર અનામત	18,000	રોકડ	11,000
લેણદારો	42,000	Oને લોન	30,000
ઘાલખાંધ અનામત	6000	Oનું ચાલુ ખાતું	4000
ચાલુ ખાતાં :		જાહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ	5000
M	20,000	નફા-નુકસાન ખાતું	60,000
N	<u>10,000</u>		
			3,46,000

તા. 1-12-2016ના રોજ Oનું મૃત્યુ થયું. ભાગીદારી કરારમાં નીચે મુજબ જોગવાઈ હતી :

(1) જમીન-મકાનની કિંમત 10 % વધારવી. (2) યંત્રોની કિંમતમાં 5 % ઘટાડો કરવો.

(3) દેવાદારો પર 10 % ઘાલખાંધ અનામત રાખવી.

(4) પાદઠીનું મૂલ્યાંકન છેલ્લાં 5 વર્ષના સરેરાશ નફાની ત્રણ વર્ષની ખરીદીને આધારે કરવું.

(5) અગાઉના 4 વર્ષનો નફો નીચે મુજબ હતો :

2011-12	₹ 80,000	2012-13	₹ 60,000
2013-14	₹ 70,000	2014-15	₹ 50,000

(6) Oને મૃત્યુ તારીખ સુધી નફા-નુકસાનમાં ભાગ છેલ્લા વર્ષના નફા-નુકસાનના આધારે આપવો.

- (7) M અને Nનું નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ 3:2 રાખવું.
- (8) Oના વહીવટકર્તાને ₹ 6800 તાત્કાલિક ચૂકવવા અને બાકીની રકમ 4 સરખા અર્ધવાર્ષિક હપ્તાઓમાં વાર્ષિક 12 % વ્યાજ સહિત ચૂકવવી. Oનું મૂડી ખાતું અને છેલ્લી ચૂકવણી સુધી Oના વહીવટકર્તાનું ખાતું તૈયાર કરો.

જવાબ :

Oનું મૂડી ખાતું

તારીખ	વિગત	રકમ (₹)	તારીખ	વિગત	રકમ (₹)
1-12-16	જાહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ ખાતે	2000	1-12-16	બાકી આગળ લાવ્યા	80,000
"	નફા-નુકસાન ખાતે	24,000	"	સામાન્ય અનામત ખાતે	4000
"	Oને લોન ખાતે	30,000	"	ક્રમદાર વળતર અનામત ખાતે	7200
"	Oના ચાલુ ખાતે	4000	"	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે	3600
"	નફા-નુકસાન ઉપલક ખાતે (ખોડ)	16,000	"	Mના મૂડી ખાતે (પાંદડી)	24,000
"	બેન્ક ખાતે	6800	"	Nના મૂડી ખાતે (પાંદડી)	24,000
"	Oના વહીવટકર્તા ખાતે	60,000			
		1,42,800			1,42,800

Oના વહીવટકર્તાનું ખાતું

તારીખ	વિગત	રકમ (₹)	તારીખ	વિગત	રકમ (₹)
31-3-17	બાકી આગળ લઈ ગયા	62,400	1-12-16	Oના મૂડી ખાતે	60,000
			31-3-17	વ્યાજ ખાતે $(₹ 60,000 \times \frac{12}{100} \times \frac{4}{12})$	2400
		62,400			62,400
31-5-17	બેન્ક ખાતે (15,000 + 2400 + 1200)	18,600	1-4-17	બાકી આગળ લાવ્યા	62,400
30-11-17	બેન્ક ખાતે (15,000 + 2700)	17,700	31-5-17	વ્યાજ ખાતે $(₹ 60,000 \times \frac{12}{100} \times \frac{2}{12})$	1200
31-3-18	બાકી આગળ લઈ ગયા	31,200	30-11-17	વ્યાજ ખાતે $(₹ 45,000 \times \frac{12}{100} \times \frac{6}{12})$	2700
			31-3-18	વ્યાજ ખાતે $(₹ 30,000 \times \frac{12}{100} \times \frac{4}{12})$	1200
		67,500			67,500
31-5-18	બેન્ક ખાતે (₹ 15,000 + ₹ 1200 + ₹ 600)	16,800	1-4-18	બાકી આગળ લાવ્યા	31,200
30-11-18	બેન્ક ખાતે (₹ 15,000 + ₹ 900)	15,900	31-5-18	વ્યાજ ખાતે $(₹ 30,000 \times \frac{12}{100} \times \frac{2}{12})$	600
			30-11-18	વ્યાજ ખાતે $(₹ 15,000 \times \frac{12}{100} \times \frac{6}{12})$	900
		32,700			32,700

સમજૂતી (1) :

પુનઃમૂલ્યાંકનનું ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
યંત્રો ખાતે	3000	જમીન-મકાન ખાતે	10,000
નફો : ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે		ઘાલખાધ અનામત ખાતે	2000
M	3600		
N	1800		
O	3600		
	<hr/>		
	9000		
	<hr/>		
	12,000		
	<hr/>		
			12,000

(2) : પાધડીની ગણતરી :

$$\begin{aligned} 5 \text{ વર્ષનો સરેરાશ નફો} &= \frac{80,000 + 60,000 + 70,000 + 50,000 - 60,000}{5} \\ &= \frac{2,00,000}{5} \\ &= ₹ 40,000 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{પાધડી} &= 40,000 \times 3 \\ &= ₹ 1,20,000 \end{aligned}$$

(3) : પાધડીની વહેંચણી :

$$\begin{aligned} \text{Oનો પાધડીમાં ભાગ} &= 1,20,000 \times \frac{2}{5} \\ &= ₹ 48,000 \end{aligned}$$

M, Nનું લાભનું પ્રમાણ :

$$\text{લાભ} = \text{નવો ભાગ} - જૂનો ભાગ$$

$$M = \frac{3}{5} - \frac{2}{5} = \frac{1}{5}$$

$$N = \frac{2}{5} - \frac{1}{5} = \frac{1}{5}$$

$$\therefore M \text{ અને } N \text{નું લાભનું પ્રમાણ} = 1:1$$

$\therefore M$ અને N સરખા હિસ્સે O ને પાધડી આપશે.

આમનોંધ :

Mના મૂડી ખાતે...થ	24,000
Nના મૂડી ખાતે...થ	24,000
તે Oના મૂડી ખાતે	48,000

(4) : Oને નફામાં ભાગ :

Oનું મૂલ્ય 1-12-2016ના રોજ થયું હોવાથી તેને 1-4-2016થી 1-12-16 સુધી એટલે કે 8 માસના પેઢીના નફા-નુકસાનમાં ભાગ મળશે.

ઇલ્લા વર્ષ 2015-16માં ₹ 60,000ની ખોટ હતી.

$$\begin{aligned} \therefore Oનો ખોટમાં ભાગ &= 60,000 \times \frac{8}{12} \times \frac{2}{5} \\ &= ₹ 16,000 \end{aligned}$$

ઉદાહરણ 27 : A, B અને C, 3:2:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2016ના રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેખાં	રકમ (₹)
લેણદારો	10,000	પાધડી	30,000
ભાગીદારોની લોન :		પેટન્ટ	25,000
A	12,000	મકાન	80,000
B	<u>20,000</u>	ફર્નિચર	60,000
સામાન્ય અનામત	18,000	સ્ટોક	50,000
મૂડી ખાતાં :		દેવાદારો	60,000
A	90,000	રોકડ	15,000
B	90,000		
C	<u>80,000</u>		
	2,60,000		
	3,20,000		3,20,000

તા. 30મી જૂન 2016ના રોજ Bનું મૃત્યુ થયું. ભાગીદારી કરાર મુજબ Bના વહીવટકર્તાને નીચે મુજબની રકમ ચૂકવવાપાત્ર છે :

- (1) તેમની મૂડી પર વાર્ષિક 10 % લેખે વ્યાજ
- (2) સામાન્ય અનામતમાં ભાગ
- (3) તેની લોન અને તેના પર બાકી વ્યાજ
- (4) પેઢીની પાધડીનું મૂલ્ય ₹ 30,000 નક્કી થયું.
- (5) વર્ષની શરૂઆતથી મૃત્યુની તારીખ સુધી પેઢીના નફામાં ભાગ ગયા વર્ષના વેચાણ અને નફાના આધારે આપવો.

2015-16ના વર્ષનું વેચાણ ₹ 12,00,000 હતું. પ્રથમ ત્રણ માસનું ચાલુ વર્ષનું વેચાણ ₹ 4,50,000 છે. વર્ષ 2015-16નો ચોખ્ખો નફો ₹ 2,40,000 હતો.

- (6) પેટન્ટ પૂરેપૂરા માંડી વાળવા. મકાનની કિંમતમાં 20 % વધારો કરવો.

Bના મૃત્યુ બાદ તા. 30 જૂન 2016ના રોજનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

જવાબ :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેખાં	રકમ (₹)
લેણદારો	10,000	મકાન	96,000
Aની લોન :	12,000	ફર્નિચર	60,000
Bના વહીવટકર્તાનું ખાતું	1,45,550	સ્ટોક	50,000
મૂડી ખાતાં :		દેવાદારો	60,000
A	72,000	રોકડ	15,000
C	<u>74,000</u>	નફો-નુકસાન ઉપલક ખાતું (30,000 નફો + 2250 મૂડીનું વ્યાજ + 300 લોનનું વ્યાજ)	32,550
	1,46,000		3,13,550
	3,13,550		3,13,550

સમજૂતી (1) :

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
પેટન્ટ ખાતે	25,000	મકાન ખાતે	16,000
		ખોટ : ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે	
		A	4500
		B	3000
		C	1500
	25,000		9000
			25,000

(2) :

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર

જમા

વિગત	A (₹)	B (₹)	C (₹)	વિગત	A (₹)	B (₹)	C (₹)
પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે	4500	3000	1500	બાકી આગળ લાવ્યા	90,000	90,000	80,000
પાધી ખાતે	15,000	10,000	5000	સામાન્ય અના. ખાતે	9000	6000	3000
Bના મૂડી ખાતે	7500	—	2500	મૂડી પર વ્યાજ ખાતે	—	2250	—
Bના વહીવટકર્તા ખાતે	—	1,45,550	—	Bની લોન ખાતે	—	20,000	—
બા. આ. લઈ ગયા	72,000	—	74,000	Bની લોનના વ્યાજ ખાતે	—	300	—
				Aના મૂડી ખાતે	—	7500	—
				Cના મૂડી ખાતે	—	2500	—
				ન. નુ. ઉપલક ખાતે	—	30,000	—
	99,000	1,58,550	83,000		99,000	1,58,550	83,000

(3) Bની મૂડી પર વ્યાજ 1-4-2016થી 30-6-2016 સુધી 3 માસનું

$$₹ 90,000 \times \frac{10}{100} \times \frac{3}{12} = ₹ 2250$$

(4) Bની લોન પર બાકી વ્યાજ 3 માસનું 6 % લેખે (ભાગીદાર કરારમાં ઉલ્લેખ ન હોવાથી)

$$₹ 20,000 \times \frac{6}{100} \times \frac{3}{12} = ₹ 300$$

(5) પાધીમાં Bનો ભાગ અને તેની વહેંચણી :

A, B અને Cનું જૂનું પ્રમાણ = 3:2:1

B નિવૃત્ત થવાથી A અને Cના લાભનું પ્રમાણ = 3:1

Bનો પાધીમાં ભાગ = $30,000 \times \frac{2}{6} = ₹ 10,000$.

જે A અને C 3:1ના પ્રમાણમાં આપશે.

આમનોંધ :

Aના મૂડી ખાતે... રૂ 7500

Cના મૂડી ખાતે... રૂ 2500

તે Bના મૂડી ખાતે 10,000

(6) : તા. 1-4-2016થી 30-6-2016 સુધી 3 માસના પેઢીના નફામાં Bનો ભાગ :

2015-16નું વેચાણ ₹ 12,00,000 : ચોખ્ખો નફો ₹ 2,40,000

2016-17માં 3 માસનું વેચાણ ₹ 4,50,000 : (?)

$$\frac{2,40,000 \times 4,50,000}{12,00,000} = ₹ 90,000 \text{ (ત્રણ માસનો નફો)}$$

$$Bનો નફામાં ભાગ = 90,000 \times \frac{2}{6} = ₹ 30,000$$

નોંધ : Bને ચૂકવવાપાત્ર નફો, મૂડી પર વ્યાજ અને લોન પર વ્યાજ નફા-નુકસાન ઉપલક ખાતે લઈ જવામાં આવશે અને પાકા સરવૈયામી મિલકત બાજુ દર્શાવાશે.

મૂડી પર વ્યાજ	₹	2250
+ લોન પર વ્યાજ	₹	300
+ નફામાં ભાગ	₹	30,000
	₹	32,550

સ્વાધ્યાય

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

- (1) ભાગીદારની નિવૃત્તિ વખતે પાકા-સરવૈયામાં દર્શાવેલ નફા-નુકસાન ખાતાંની ઉધાર બાકી ..... તરીકે નોંધાય છે.
  - (અ) નિવૃત્ત થતા ભાગીદાર સહિત બધા ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની ઉધાર બાજુ જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં
  - (બ) નિવૃત્ત થતા ભાગીદાર સહિત બધા ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની જમા બાજુ જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં
  - (ક) ફક્ત નિવૃત્ત થતા ભાગીદારના મૂડી ખાતાંની જમા બાજુ
  - (ઙ) બાકીના ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની ઉધાર બાજુ તેમના લાભના પ્રમાણમાં
- (2) ભાગીદારની નિવૃત્તિ વખતે પેઢીના પાકા સરવૈયામાં દર્શાવેલ પાધડી ..... તરીકે નોંધાય છે.
  - (અ) નવા પાકા સરવૈયામાં આવે છે - જો ભાગીદારો નક્કી કરે તો
  - (બ) બધા જ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની ઉધાર બાજુ જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં
  - (ક) બધા જ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની જમા બાજુ જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં
  - (ઙ) ફક્ત નિવૃત્ત થતા ભાગીદારના મૂડી ખાતાંની ઉધાર બાજુ
- (3) નિવૃત્ત ભાગીદારને આપવાની પાધડી ..... તરીકે નોંધાય છે.
  - (અ) બધા જ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની જમા બાજુ, જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં
  - (બ) બધા જ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની જમા બાજુ, તેમના લાભના પ્રમાણમાં
  - (ક) બાકીના ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની ઉધાર બાજુ, તેમના લાભના પ્રમાણમાં
  - (ઙ) બાકીના ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની ઉધાર બાજુ, તેમના નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં
- (4) જ્યારે ફક્ત નફા-નુકસાનનું જૂનું પ્રમાણ જ આપેલ હોય ત્યારે બાકીના ભાગીદારોનું લાભનું પ્રમાણ = ...
  - (અ) 1:1
  - (બ) જૂનું પ્રમાણ
  - (ક) મૂડીનું પ્રમાણ
  - (ઙ) શોધી શકાય નહિ

- (5) નિવૃત્ત થતા ભાગીદાર સિવાયના ભાગીદારોમાંથી કોઈ એક ભાગીદારને પણ પાધડી ..... તારે મળે છે.
- (અ) તેની મૂડી વધારે હોય
  - (બ) નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં તેનો ભાગ, જૂના ભાગ કરતાં વધારે હોય
  - (ક) નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં તેનો ભાગ, જૂના ભાગ કરતાં ઓછો હોય
  - (દ) જૂનો ભાગ અને નવો ભાગ સરખો હોય
- (6) ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ વખતે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ ..... ખાતે ..... પ્રમાણમાં મૂડી ખાતાંની ..... બાજુ નોંધાય છે.
- (અ) બાકીના ભાગીદારો, નવા નફા-નુકસાન, ઉધાર
  - (બ) બધા જ ભાગીદારો, જૂના નફા-નુકસાન, જમા
  - (ક) બધા જ ભાગીદારો, જૂના નફા-નુકસાન, ઉધાર
  - (દ) બધા જ ભાગીદારો, સરખે હિસ્સે, ઉધાર
- (7) નિવૃત્ત થતા ભાગીદારને ચૂકવવાની બાકી રકમ પર ભાગીદારી કરારમાં કોઈ ઉલ્લેખ ન હોય તો ..... વાજ ચૂકવવાપાત્ર છે.
- (અ) 10 % વાર્ષિક
  - (બ) 12 % વાર્ષિક
  - (ક) 6 % વાર્ષિક
  - (દ) શૂન્ય
- (8) હિસાબી વર્ષ 31-3-2016ના રોજ પૂરું થાય છે. તા. 30-6-2016ના રોજ ભાગીદારનું મૃત્યુ થાય છે. તેનો નફામાં ભાગ $\frac{1}{3}$ છે. ગયા વર્ષના નફા ₹ 24,000ને આધારે નફામાં ભાગ મળવાપાત્ર હોય તો તેને મૃત્યુ વખતે ..... નફાના ભાગ તરીકે મળશે.
- (અ) ₹ 8000
  - (બ) ₹ 24,000
  - (ક) ₹ 1333
  - (દ) ₹ 2000
- (9) શેતા, ગીતા અને જ્યોતિ સરખા હિસ્સે નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. ગીતા નિવૃત્ત થાય છે. ગીતાનો ભાગ શેતા અને જ્યોતિને સરખે હિસ્સે મળે છે, તો શેતા અને જ્યોતિનું નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ ..... થશે.
- (અ) 3:1
  - (બ) 2:1
  - (ક) 1:2
  - (દ) 1:1
- (10) કામદાર નફા ભાગ બંદેળ ભાગીદારની નિવૃત્તિ વખતે ..... તરીકે નોંધાય છે.
- (અ) નવા પાકા સરવૈયામાં જવાબદારી તરીકે
  - (બ) બધા જ ભાગીદારો ખાતે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં જમા
  - (ક) બધા જ ભાગીદારો ખાતે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં ઉધાર
  - (દ) નિવૃત્ત થતા ભાગીદાર ખાતે જમા
2. નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં જવાબ આપો :
- (1) ભાગીદારની નિવૃત્તિના સંજોગો જણાવો.
  - (2) ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ સમયે પેઢીના ચોપડે કઈ મહત્વની હિસાબી બાબતો ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે ?
  - (3) કઈ બાકીઓ બધા જ ભાગીદારોના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં જમા થાય છે ?
  - (4) કઈ બાકીઓ બધા જ ભાગીદારોના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં ઉધારાય છે ?
  - (5) ભાગીદારની નિવૃત્તિ વખતે પેઢીના ચોપડે દર્શાવેલ જૂની પાધડીની હિસાબી અસર સમજાવો.

- (6) ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ સમયે પેઢીની નવી આંકવામાં આવેલ પાધીની હિસાબી અસર સમજાવો.
- (7) નફા-નુકસાન હવાલા ખાતું ક્યારે અને શા માટે ખોલવામાં આવે છે ?
- (8) નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ વખતે તે ભાગીદારને તેના ભાગની પાધી કોના દ્વારા આપવામાં આવે છે ? શા માટે ?
3. નીચે આપેલ પ્રશ્નોમાં નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ અને લાભના પ્રમાણની ગણતરી કરો :
- (1) X, Y અને Z 5:3:2ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. Z નિવૃત્ત થાય છે.
  - (2) A, B અને C $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ અને $\frac{1}{6}$ ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. (અ) જો A નિવૃત્ત થાય તો
(બ) જો B નિવૃત્ત થાય તો (ક) જો C નિવૃત્ત થાય તો.
  - (3) P, Q અને R, 40 %, 20 % અને 40 %ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. Q નિવૃત્ત થાય
છે. Qના નફામાંથી Pને $\frac{3}{20}$ ભાગ અને Rને $\frac{1}{20}$ ભાગ મળે છે.
  - (4) M, N અને O 3:2:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. M નિવૃત્ત થાય છે. Mના
ભાગમાંથી $\frac{1}{10}$ ભાગ Nને મળે છે અને બાકીનો ભાગ Oને મળે છે.
  - (5) C, B અને D 4:5:3ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. D નિવૃત્ત થાય છે. Dના
નફાનો ભાગ C અને B 2:1ના પ્રમાણમાં મેળવશે.
  - (6) A, M અને C 3:5:2ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. M નિવૃત્ત થાય છે. Mના
નફાનો ભાગ Cને મળશે.
  - (7) P, Q, R અને S 4:3:2:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. Q નિવૃત્ત થાય છે. Qનો
ભાગ R અને Sને સરખા હિસ્સે મળશે.
  - (8) M, N, O અને P 5:3:2:2ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. N અને P નિવૃત્ત થાય છે. Nનો
ભાગ Oને અને Pનો નફાનો ભાગ Mને મળશે.
  - (9) A, B અને C $\frac{1}{2}$, 30 % અને $\frac{1}{5}$ ભાગે નફા-નુકસાન વહેંચી લેતા ભાગીદારો છે. B નિવૃત્ત થાય છે. Bનો
નફાનો ભાગ A અને C 3:2ના પ્રમાણમાં મેળવશે.
  - (10) A, B અને C 5:3:2ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચે છે. Aની નિવૃત્તિ બાદ B અને C 40 % અને
60 %ના ભાગે નફા-નુકસાન વહેંચશે.
  - (11) A, B અને C 3:2:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચે છે. C નિવૃત્ત થાય છે. A અને Bનું નવું નફા-
નુકસાનનું પ્રમાણ 7:5 નક્કી કરવામાં આવ્યું.
  - (12) A, B અને C 4:5:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. Bની નિવૃત્તિ વખતે નીચે મુજબ
પાધીની આમનોંધ કરવામાં આવી :
Aના મૂડી ખાતે...ં	6000
Cના મૂડી ખાતે...ં	4000
તે Bના મૂડી ખાતે	10,000

- (13) A, B, C અને D 4:3:2:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. C નિવૃત્ત થાય છે. Cની
નિવૃત્તિ બાદ A તેનો જૂનો નફાનો ભાગ જાળવી રાખશે.

4. નીચેના અંગે પાધીની જરૂરી આમનોંધ લખો :

- (1) આકૃતિ, પ્રકૃતિ અને સંસ્કૃતિ 5:3:2ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. સંસ્કૃતિ નિવૃત્ત થાય છે.
તેણીની નિવૃત્તિ વખતે પેઢીની પાધી રૂ 30,000 નક્કી થઈ.

- (2) X, Y અને Z સરખે હિસ્સે નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તેમના પાકા સરવૈયામાં પાધડી ₹ 42,000થી દર્શાવેલ છે. Xની નિવૃત્તિ વખતે પાધડીની કિંમત ₹ 1,20,000 નક્કી થઈ.
- (3) L, M, N અને O 5:4:3:3ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2017થી L નિવૃત્ત થાય છે. Lની નિવૃત્તિ વખતે જૂની પેઢીના ચોપે પાધડી ₹ 75,000થી દર્શાવેલ હતી. M, N અને Oનું નવું નફો-નુકસાનનું પ્રમાણ 3:1:1 નક્કી કરવામાં આવ્યું. Lની નિવૃત્તિ વખતે પેઢીની પાધડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 90,000થી કરવામાં આવ્યું.
- (4) A, B અને C એક પેઢીના ભાગીદારો છે. B નિવૃત્ત થાય છે. પેઢીની પાધડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 60,000થી કરવામાં આવ્યું. Bની નિવૃત્તિ બાદ A અને Cનું નવું નફો-નુકસાનનું પ્રમાણ 7:2 નક્કી કરવામાં આવ્યું.
- (5) B, R, T અને S 4:3:1:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. B નિવૃત્ત થાય છે. Bની નિવૃત્તિ વખતે જૂની પેઢીના ચોપે પાધડીની બાકી ₹ 20,000 હતી. Bની નિવૃત્તિ વખતે પેઢીની પાધડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 60,000 કરવામાં આવ્યું. નવી પેઢીમાં R, T અને S 1:2:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચશે.
- (6) A, M, U અને L 6:4:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. U નિવૃત્ત થાય છે. પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો અને અનામતોની વહેંચણી બાદ Uની મૂડી ₹ 80,000 છે. Uને નિવૃત્તિ પેટે કુલ ₹ 1,40,000 ચૂકવવામાં આવી. Uની નિવૃત્તિ બાદ, A, M અને L 6:5:4ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચશે.
5. ધવલ, કમલ અને નવલ 2:2:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. નવલ તા. 31-3-2016ના રોજ નિવૃત્ત થાય છે. તા. 31-3-2016ના રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
ધવલ	30,000	પાધડી	10,000
કમલ	20,000	યંત્રો	20,000
નવલ	<u>10,000</u>	રોકાણો	10,000
સામાન્ય અનામત	5000	દેવાદારો	30,000
રોકાણ વધઘટ ભંડોળ	2500	સ્ટોક	10,000
ધાલખાંડ અનામત	2000	રોકડ-બેન્ક	5000
લેણદારો	15,500		
	85,000		85,000

નિવૃત્તિ વખતે નક્કી કરવામાં આવ્યું કે,

- (1) યંત્રોની કિંમત ₹ 25,000 અને સ્ટોકની કિંમત ₹ 5000 આંકવી.
- (2) રોકાણોની કિંમત ₹ 8000 નક્કી થઈ, તે કિંમતે રોકાણો નવલ લઈ જાય છે.
- (3) લેણદારો પૈકી ₹ 5000નું દેવું ચૂકવવું નહિ પડે.
- (4) કામદાર વળતર પેટે ₹ 2000ના દાવાની જોગવાઈ કરવી.
- (5) ધાલખાંડ અનામત દેવાદારો પર 10 % રાખવી.
- (6) પાધડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 40,000 કરવામાં આવ્યું.

આમનોંધ લખી જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરી નવી પેઢીનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

6. રોહિત, મોહિત અને વિરાટ 4:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના રોજનું તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
રોહિત	1,60,000	પાધડી	36,000
મોહિત	96,000	જમીન-મકાન	1,50,000
વિરાટ	<u>80,000</u>	યંત્ર	90,000
અનામત ભંડોળ		સ્ટોક	85,000
કામદાર વળતર અનામત	45,000	દેવાદારો	60,000
ભાગીદારોની લોન :		— ઘાલખાધ અનામત	4000
રોહિત	10,000	બેંક	56,000
મોહિત	<u>16,000</u>	જાહેરાત ઝુંબેશ ખર્ચ	63,000
લેણદારો			4500
			4,84,500
			4,84,500

તા. 1-4-2017ના રોજ રોહિત નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્તિની શરતો નીચે મુજબ છે :

- (1) જમીન-મકાનની કિંમત ₹ 1,80,000 ગાણવી.
- (2) યંત્રની કિંમત ₹ 15,000થી ઘટાડવી.
- (3) દેવાદારો પર 10 % ઘાલખાધ અનામત રાખવી.
- (4) લેણદારો પૈકી ₹ 5000 ચૂકવવા પડશે નહિ.
- (5) પેઢીની પાધડીનું મૂલ્ય ₹ 1,80,000 આંકવું.
- (6) મોહિત અને વિરાટનું નવું નફો-નુકસાનનું પ્રમાણ 2:1 રાખવું.
- (7) રોહિતને ₹ 20,000 તરત જ ચૂકવવા અને બાકીની રકમ લોન તરીકે રાખવી.

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું, ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

7. વિજય, લક્ષ્મી અને સિદ્ધિ એક પેઢીના 5:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ સિદ્ધિ નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્તિની શરતો નીચે મુજબ હતી :
- (1) વિજય અને લક્ષ્મીનું નવું નફો-નુકસાનનું પ્રમાણ 2:3 રાખવું.
  - (2) પેઢીની પાધડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 60,000 કરવું.
  - (3) રોકાણોની બજારકિંમત ₹ 40,000 છે, જે કિંમતથી રોકાણો સિદ્ધિ લઈ જશે.
  - (4) દેવાદારોમાંથી ₹ 3000 ઘાલખાધ માંડી વાળવી અને 5 % ઘાલખાધ અનામત રાખવી.
  - (5) ચોપ્ટે દર્શાવેલ સ્ટોકની કિંમત તેની પડતર કરતાં ₹ 1000થી વધારે આંકવામાં આવેલ છે.
  - (6) કામદાર વળતરનો ₹ 7000નો દાવો મંજૂર કર્યો.
  - (7) સિદ્ધિને ₹ 12,000 રોકડ ચૂકવવા.

તા. 31-3-2016ના રોજનું તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લોણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
વિજય	85,000	જમીન-મકાન	1,30,000
લક્ષ્મી	64,000	યંત્રો	70,000
સિદ્ધિ	<u>71,000</u>	રોકાણો	60,000
રોકાણ વધ્યઘટ ભંડોળ	15,000	સ્ટોક	35,000
કામદાર વળતર ભંડોળ	17,000	દેવાદારો	<u>23,000</u>
લેણદારો	56,000	— ધાલખાધ અનામત	<u>4000</u>
પ્રોવિલન્ડ ફંડ	42,000	રોકડ	19,000
			36,000
	3,50,000		3,50,000

જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરી નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

8. જથ્યા, મમતા અને સ્મૃતિ $\frac{2}{5}$, $\frac{1}{10}$ અને $\frac{1}{10}$ ભાગે નફોનુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લોણાં	રકમ (₹)
લેણદારો	90,000	પાધરી	30,000
સામાન્ય અનામત	70,000	મકાન	2,82,000
મૂડી ખાતાં :			
જથ્યા	2,00,000	રોકાણો	33,000
મમતા	1,00,000	સ્ટોક	20,000
સ્મૃતિ	<u>90,000</u>	દેવાદારો	50,000
ચાલુ ખાતાં :			
જથ્યા	26,000	સ્મૃતિને લોન	30,000
મમતા	<u>14,000</u>	ચાલુ ખાતું : સ્મૃતિ	10,000
ધાલખાધ અનામત			
	10,000		
	6,00,000		6,00,000

તા. 1-4-2017થી સ્મૃતિ ભાગીદાર તરીકે નિવૃત્ત થઈ. નિવૃત્તિ વખતે ભાગીદારોએ નક્કી કર્યું કે,

- (1) ભાડું ચૂકવવાનું બાકી ₹ 4000 છે.
- (2) રોકાણો પર વ્યાજ ₹ 2500 મળવાનું બાકી છે.
- (3) રોકાણો ₹ 35,000માં વેચી દેવા.
- (4) પેઢીની પાધરી ₹ 2,00,000 નક્કી કરવામાં આવી.
- (5) ભવિષ્યમાં નફોનુકસાન જથ્યા અને મમતા 1:1ના પ્રમાણમાં વહેંચી લેશે.

જરૂરી ખાતાં તૈયાર કરી નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

9. માધવ, રાધા અને ગોપી $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ અને $\frac{1}{6}$ ભાગે નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2016ના રોજ તેમની પેઢીનું પાંકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાંકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
માધવ	1,36,000	રોકડ-બેન્ક	12,000
રાધા	50,000	દેવાદારો	80,000
ગોપી	<u>54,000</u>	— ધાલખાધ અનામત	<u>5000</u>
લેણદારો		સ્ટોક	62,000
કામદાર વળતર અનામત	2,40,000	રોકાણો (બજારકિંમત ₹ 64,000)	58,000
કર્મચારી પ્રોવિલન્ટ ફંડ	24,000	પેટન્ટ	35,000
રોકાણ વધઘટ ભંડેળ	15,000	મકાન	75,000
	12,000	જાહેરાત જુંબેશ ખર્ચ	24,000
	3,41,000		3,41,000

રાધા 1-4-2016થી ભાગીદાર તરીકે નિવૃત્ત થઈ. ભાગીદારો વચ્ચે નક્કી કરવામાં આવ્યું કે,

- (1) પેટન્ટની કિંમત 20 % ઘટાડવી, જ્યારે મકાનની કિંમત 90 % સુધી ઘટાડવી.
  - (2) કામદાર વળતર અનામતની જવાબદારી ₹ 30,000 નક્કી કરવામાં આવી.
  - (3) દેવાદારો પર ધાલખાધ અનામત 5 %થી વધારવી.
  - (4) રાધાને પાંધડી પેટે ₹ 40,000 ચૂકવવા.
  - (5) અગાઉના વર્ષ માંડી વાળેલ ધાલખાધના ₹ 3000માંથી ₹ 500 મળ્યા.
  - (6) રાધાને ₹ 5000 રોકડ ચૂકવવા અને બાકીની રકમ બે સરખા વાર્ષિક હપ્તામાં 10 % વ્યાજ સહિત ચૂકવવા.
- પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું, ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને પાંકું સરવૈયું તૈયાર કરો અને રાધાનું લોન ખાતું પણ છેલ્લી ચૂકવણી સુધીનું તૈયાર કરો.

10. દીપ, જ્યોતિ અને ગીતા તેમની મૂડીના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના રોજ તેમની પેઢીનું પાંકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાંકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
દીપ	1,00,000	પાંધડી	14,000
જ્યોતિ	1,50,000	જમીન-મકાન	2,90,000
ગીતા	<u>1,00,000</u>	ટ્રેડમાર્ક	60,000
સામાન્ય અનામત	3,50,000	સ્ટોક	50,000
લેણદારો	28,000	દેવાદારો	40,000
પ્રોવિલન્ટ ફંડ	60,000	— ધાલખાધ અનામત	<u>6000</u>
	32,000	બેન્ક	34,000
	4,70,000		22,000
			4,70,000

ઉપરની તારીખે જ્યોતિ નિવૃત્ત થાય છે. ભાગીદારોએ એવું નક્કી કર્યું કે,

- (1) દીપ અને ગીતાનું નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ 1:1 રાખવું. પાધડીનું મૂલ્ય ₹ 70,000 આંકવામાં આવ્યું.
- (2) દેવાદારો પર ઘાલખાધ અનામત 10 % સુધી ઘટાડવી.
- (3) સ્ટોક તેની પડતર કિંમત કરતાં 25 % વધારે કિંમતે દર્શાવેલ છે, જે પડતરકિંમતથી નોંધવો.
- (4) ડ્રેમાર્કના ₹ 60,000 ચાલુ વર્ષ ચૂકવેલ છે, જે કુલ 6 વર્ષ માટેના છે.
- (5) પ્રોવિડન્ટ ફંડની જવાબદારી ₹ 35,000 નક્કી થઈ.
- (6) નવી પેઢીની કુલ મૂડી જૂની પેઢીની કુલ મૂડી જેટલી જ રાખવી. આ મૂડી દીપ અને ગીતા તેમના નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રાખશે. આ માટે તફાવતની રકમ તેમના ચાલુ ખાતે લઈ જવી.

જરૂરી ખાતાં અને નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

11. મુન, સ્ટાર અને સન એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના રોજ સન નિવૃત્ત થાય છે. મુન અને સ્ટાર ભવિષ્યમાં નફા-નુકસાન 5:1ના પ્રમાણમાં વહેંચશે. તા. 31-3-2017ના રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
મુન	1,60,000	મકાન	2,40,000
સ્ટાર	2,00,000	યંત્રો	1,30,000
સન	<u>1,80,000</u>	કન્નિચર	80,000
સામાન્ય અનામત		સ્ટોક	45,000
લેણદારો		દેવાદારો	30,000
દેવીહૂડી		બેંક	1,75,000
	7,00,000		7,00,000

નિવૃત્તિની શરતો નીચે મુજબ હતી :

- (1) પેઢીની પાધડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 60,000 કરવું.
- (2) લેણદારો એક માસ બાદ ચૂકવવાના છે, જેને તરત જ વાર્ષિક 12 % વટાવે ચૂકવી આપવા.
- (3) ચોપડે માંડી વાળેલ કમ્પ્યુટરની કિંમત ₹ 12,000 ગણવી અને આ કમ્પ્યુટર મુન લઈ જશે.
- (4) સનની નિવૃત્તિ બાદ મુન અને સ્ટાર તેમની મૂડી નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રાખશે, તફાવતની રકમ બેંક ખાતે લઈ જવી.

જરૂરી ખાતાં અને નિવૃત્તિ બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

12. E, M અને I 5:3:2ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના રોજ તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે દર્શાવ્યા મુજબ છે :

પાંકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
E	60,000	મકાન	1,20,000
M	30,000	યંત્ર	80,000
I	50,000	સ્ટોક	30,000
અનામત ભંડોળ		દેવાદારો	40,000
કમદાર નફા ભાગ ભંડોળ	50,000	— ધાલખાધ અનામત	2000
લેણદારો	30,000	રોકડ	38,000
	70,000		22,000
	2,90,000		2,90,000

તા. 31-3-2017ના રોજ I નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્તિની શરતો નીચે મુજબ છે :

- (1) Iના નફાનો ભાગ E અને M 2:3ના પ્રમાણમાં મેળવશે.
  - (2) પેઢીની પાંકું મૂલ્યાંકન ₹ 1,00,000થી કરવામાં આવ્યું.
  - (3) દેવાદારો પર ધાલખાધ અનામત 10 %થી વધારવી.
  - (4) મકાનની ડિમત 110 % ગણવી.
  - (5) યંત્રોની ડિમત 10 % ઘટાડવી.
  - (6) તા. 30-6-2017ના રોજ પૂરા થતા વર્ષ માટેનું વિમા-પ્રીમિયમ ₹ 24,000 ચૂકવેલ છે.
  - (7) Iની નિવૃત્તિ બાદ E અને M તેમની કુલ મૂડી ₹ 1,00,000 નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રાખશે.
- જરૂરી ખાતાં અને નિવૃત્તિ બાદનું પાંકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

13. L, B અને W 2:2:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2016ના રોજ તેમની પેઢીનું પાંકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાંકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
L	20,000	પાંકું	8000
B	12,500	મકાન	37,000
W	5000	દેવાદારો	13,000
સામાન્ય અનામત		સ્ટોક	5500
લેણદારો	5000	રોકડ	2000
ખર્ચ ચૂકવવાના બાકી	20,000		
	3000		
	65,500		65,500

તા. 1-4-2016થી W નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્તિની શરતો નીચે મુજબ નક્કી કરવામાં આવી :

- (1) ભકાનની બજારકિમત રૂ 50,000 છે.
  - (2) સ્ટોકની ચોપડે કિમત તેની પડતરકિમત કરતાં 10 % વધારે છે. સ્ટોક તેની પડતર કિમતથી નોંધવો.
  - (3) Wના અંગત ખર્ચના ચૂકવેલ રૂ 500 નફા-નુકસાન ખાતે ઉધારેલ હતા.
  - (4) પેઢીની પાઘડીનું મૂલ્યાંકન રૂ 80,000 કરવામાં આવ્યું.
  - (5) Wના નફાના ભાગ પૈકી $\frac{5}{40}$ ભાગ L અને $\frac{3}{40}$ ભાગ Bને મળશે.
  - (6) Wને ચૂકવવાપાત્ર રકમ રોકડમાં ચૂકવી દેવી જે રકમ L અને B એવી રીતે રોકડમાં લાવશે કે જેથી તેમની મૂડી નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં રહે.
- જરૂરી ખાતાં અને નવી પેઢીનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

14. ચિરાગ, જિગર અને કેશવ 3:2:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તેમની પેઢીનું તા. 31-3-2016ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે આપેલ છે :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :			
ચિરાગ	30,000	જમીન-મકાન	50,000
જિગર	20,000	યંત્રો	20,000
કેશવ	10,000	રોકાણો	10,000
સામાન્ય અનામત		સ્ટોક	10,000
લોણદારો		દેવાદારો	20,000
	60,000	- ધાલખાધ અનામત	2000
	6000	રોકડ	18,000
	44,000		2000
	1,10,000		1,10,000

તા. 31-3-2016ના રોજ કેશવ નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્તિ વખતે નક્કી થયેલી શરતો નીચે પ્રમાણે છે :

- (1) જમીન-મકાનની કિમત 20 %થી વધારવી.
  - (2) યંત્રોની કિમત 90 % સુધી ગણવી.
  - (3) રોકાણોની બજારકિમત ચોપડે કિમતના 150 % છે.
  - (4) દેવાદારો પર ધાલખાધ અનામત 5 %થી ઘટાડવાની છે.
  - (5) પેઢીની પાઘડી રૂ 36,000 નક્કી કરવામાં આવી.
  - (6) એક કર્મચારીને રૂ 2000 પગાર ચૂકવવાનો બાકી છે.
  - (7) ચિરાગ અને જિગર એટલી રોકડ પેઢીમાં લાવશે કે જેથી કેશવની લોણી રકમ ચૂકવાઈ જય અને પેઢીમાં રૂ 14,000 કાર્યશીલ મૂડી માટે સિલક રહે અને નવી પેઢીમાં નવી મૂડી તેમના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં થાય.
- જરૂરી ખાતાં અને નવી પેઢીનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

15. E, F અને G 4:3:3ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા એક પેઢીના ભાગીદારો છે. E તા. 31-3-2017ના રોજ નિવૃત્ત થાય છે. તે દિવસનું પાકું સરવૈયું નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે છે :

પાંકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :		પાંકું	1000
E	8000	જમીન-મકાન	6000
F	5000	ફી હોલ્ડ મિલકત	3000
G	2000	ફર્નિચર	3000
સામાન્ય અનામત	2000	સ્ટોક	6600
લેણદારો	8000	દેવાદારો	7000
દેવીહૂડી	2000	રોકડ	400
	27,000		27,000

ભાગીદારી કરારમાં થયેલ જોગવાઈ અને ભાગીદારોએ નક્કી કર્યા મુજબ, ભાગીદાર નિવૃત્ત થાય ત્યારે,

- (1) પેઢીની પાંકું નક્કી કિંમત ₹ 7000 નક્કી કરવી.
- (2) જમીન-મકાનની ₹ 7000 અને ફર્નિચરની ₹ 2000 કિંમત નક્કી થઈ.
- (3) સ્ટોક 10 % વધુ કિંમતે બતાવેલ છે. Eને ₹ 5000 તરત જ ચૂકવી આપવા અને બાકીની રકમ લોન તરીકે રાખવી.
- (4) F અને Gએ Eને ચૂકવવા માટે અને ₹ 2000 કાર્યશીલ મૂડી તરીકે (રોકડ) રાખવા માટે સરખે હિસ્સે જરૂરી રોકડ લાવવાની રહેશે.

નફો-નુકસાન હવાલા ખાતું, રોકડ ખાતું, મૂડી ખાતાં અને નવું પાંકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

16. કમલ, બિમલ અને વિમલ 1:2:3ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2016ના રોજ તેમનું પાંકું સરવૈયું નીચે મુજબની બાકીઓ દર્શાવતું હતું :

મૂડી : કમલ ₹ 10,000, બિમલ ₹ 20,000 અને વિમલ ₹ 30,000

સામાન્ય અનામત ₹ 24,000

વિમલની લોન ₹ 10,000

પાંકું ₹ 12,000

તા. 31-5-2016ના રોજ વિમલનું મૃત્યુ થયું. ભાગીદારી કરાર મુજબ નીચેની શરતો હતી.

- (1) પેઢીની પાંકું છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના સરેરાશ નફાની બે વર્ષની ખરીદી જેટલી ગણવાની છે.

છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો નક્કો અનુકૂળે ₹ 25,000, ₹ 40,000 અને ₹ 25,000 હતો.

- (2) છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના સરેરાશ નફાને આધારે મૃત્યુની તારીખ સુધીનો નક્કો ગણવાનો છે.

- (3) મૂડી પર વાર્ષિક 12 % વ્યાજ ગણવાનું છે.

વિમલનું મૂડી ખાતું તૈયાર કરો.

17. C, S અને T 2:1:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના રોજ તેમની પેઢીનું પાંકું સરવૈયું નીચે દર્શાવ્યા મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :			
C	80,000	જમીન-મકાન	1,40,000
S	70,000	રોકાણો	70,000
T	<u>1,00,000</u>	સ્ટોક	50,000
કારીગર અક્સમાત વળતર ભંડોળ	2,50,000	દેવાદારો	25,000
Tની લોન	10,000	રોકડ	20,000
લેણદારો	25,000	જાહેરાત ઉપલબ્ધ ખાતું	15,000
	35,000		
	3,20,000		3,20,000

તા. 30-6-2017ના રોજ મૃત્યુ થયું. ભાગીદારી કરારનામા મુજબ મૃત્યુ વખતે નીચે મુજબ હિસાબી અસરો આપવી જરૂરી છે :

- (1) મૂડી પર વાર્ષિક 6 %ના દરે વ્યાજ આપવું.
  - (2) ઉપાડ પર વાર્ષિક 12 %ના દરે વ્યાજ વસ્તુલ કરવું. તા. 1-5-2017ના રોજ Tએ ₹ 20,000નો ઉપાડ કરેલ હતો.
  - (3) છેલ્લાં ત્રણ વર્ષના સરેરાશ નફાની બે ગણી પાંઘડી ગણવી. છેલ્લાં ત્રણ વર્ષનો નફો નીચે મુજબ હતો :
2014-15 ₹ 80,000, 2015-16 ₹ 75,000 અને 2016-17 ₹ 85,000
  - (4) છેલ્લા વર્ષના નફાના આધારે નફામાં ભાગ આપવો.
- તના વહીવટકતાનું ખાતું તૈયાર કરો.

18. E, V અને M 3:2:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા એક પેઢીના ભાગીદારો હતા. તા. 31-3-2016ના રોજનું તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :			
E	1,00,000	પાંઘડી	24,000
V	1,20,000	જમીન-મકાન	2,00,000
M	<u>90,000</u>	યંત્રો	60,000
રોકાણ અનામત	3,10,000	દેવાદારો	80,000
ધાલખાધ અનામત	10,000	રોકાણો (બજારકિંમત ₹ 26,000)	30,000
પ્રોવિન્ટ ફંડ	6000	રોકડ	40,000
કમદાર નફા-ભાગ ભંડોળ	70,000	નફો-નુકસાન ખાતું	42,000
લેણદારો	30,000		
	50,000		
	4,76,000		4,76,000

તા. 1-10-2016ના રોજ Vનું મૃત્યુ થયું. ભાગીદારી કરારનામા અને ભાગીદારોએ નક્કી કર્યા મુજબ,

- (1) પાંઘડીનું મૂલ્યાંકન ₹ 1,20,000 કરવું.
- (2) E અને Mનું નફો-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ 2:1 રાખવું.

- (3) Vને મૃત્યુની તારીખ સુધીના નફો-નુકસાનમાં ભાગ ગયા વર્ષના નફો કે નુકસાનને આધારે આપવો.
- (4) દેવાદારોના 10 % ઘાલખાધ અનામત રાખવી.
- (5) જમીન-મકાનની કિંમત 10 % વધારે ગણવી.
- (6) Vને ₹ 1000 માસિક પગાર ચૂકવવાપાત્ર છે.
- (7) Vના વહીવટકર્તાને તાત્કાલિક ₹ 45,000 ચૂકવી આપવા અને બાકીની રકમ બે સરખા વાર્ષિક હપ્તામાં વાર્ષિક 10 % વ્યાજ સહિત ચૂકવવી.

Vનું મૂડી ખાતું તેમજ તેમના વહીવટકર્તાનું છેલ્લી ચૂકવણી સુધીનું ખાતું તૈયાર કરો.

19. A, T અને M 4:1:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેચાતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના રોજ પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ હતું :

પાકું સરવૈયું

જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
મૂડી :			
A	15,000	જમીન-મકાન	12,000
T	12,000	ફર્નિચર	6000
M	<u>9000</u>	મોટરકાર	8000
સામાન્ય અનામત		દેવાદારો	15,000
લેણદારો		સ્ટોક	6000
દેવીહૂંડી		Mને લોન	9000
		રોકડ	1000
			57,000
			57,000

1-7-2017ના રોજ Mનું મૃત્યુ થયું. ભાગીદારી કરારનામા અને ભાગીદારોએ નક્કી કર્યા મુજબ,

- (1) જમીન-મકાન અને ફર્નિચરની કિંમત 10 % થી વધારવી.
- (2) સ્ટોકની પડતરકિંમત ₹ 5500 છે, જે ચોપે લાવવી.
- (3) દેવાદારો પૈકી ₹ 400 ઘાલખાધના માંડી વાળવા.
- (4) પાધીની કિંમત ₹ 7200 નક્કી થઈ.
- (5) Mને મૃત્યુ તારીખ સુધીના નફોમાં ભાગ વેચાણ અને નફોના આધારે આપવો. ગયા વર્ષનું વેચાણ ₹ 8,00,000 હતું. ચાલુ વર્ષ દરમિયાન પ્રથમ 3 માસનું વેચાણ ₹ 4,00,000 હતું. ગયા વર્ષનો નફો ₹ 2,40,000 હતો.
- (6) Mના વહીવટકર્તાને ₹ 1850 રોકડ ચૂકવવા અને બાકી રકમ બે સરખા વાર્ષિક હપ્તામાં વાર્ષિક 12 % વ્યાજ સહિત ચૂકવવી.

Mના વહીવટકર્તાનું ખાતું તેમજ છેલ્લી ચૂકવણી સુધી તેના વહીવટકર્તાની લોનનું ખાતું તૈયાર કરો.

